ISSN: 2149-0821

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 5, Sayı: 30, Kasım 2018, s. 40-77

Prof. Dr. Erdal FIRAT

St. Clements Institute - Yönetim Bilimleri Profesörü, info@erdalfiratmuhendislik.com

ETNİK EŞİTSİZLİKLERİN SİYASAL KÖKENLERİ

Özet

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren, etnik özdeşleşme ve etnik kimliğin öne çıkarılmasının altında yatan dinamiklerin anlaşılması gibi konular ilgi çekmeye başlamıştır (Brand, Ruiz ve Padilla, 1974). Etnik konulara duyulan ilgi etnik grupların aralarındaki ilişkilerin incelenmesine yol açmış ve bu konuda birçok araştırma yapılmıştır. Bir başka deyişle; yirminci yüzyıldan itibaren bireysel davranışları ve toplumsal olayları değerlendirmede etnik özdeşleşme ve etnik kimliğe yapılan vurgu önemli bir değişken halini almış ve yapılan çalışmalarda bu değişkenler göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. Etnik gruplar arası toplumsal ilişkileri anlamak amacıyla gerek Türkiye'de gerekse dünyada sosyal bilimler alanında birçok çalışma yapılmış ve bu ilişkiler farklı disiplinlerin bakış açılarıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Temel uzmanlık alanı bireyle grup arasındaki ilişki olan sosyal psikoloji (Hogg ve Abrams, 1990) disiplini için de özellikle 1970'lerden sonra gruplar arası ilişkiler önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Türkiye'de yaşayan en büyük iki etnik grup olan Türk ve Kürt etnik grupları (Hoşgör ve Smits, 2002; Mutlu, 1996; Yanarocak, 2009, Yıldız, 2005) arasındaki toplumsal ilişkileri anlamak amacıyla da siyaset bilimi (örneğin; Barkey ve Fuller 1997; Yayman, 2011) sosyoloji (örneğin; Hoşgör ve Smits, 2002; Yeğen, 2011; van Bruinnessen, 2013), tarih (örneğin; Akyol, 2006; Hakan, 2013; Özer, 2010), eğitim (örneğin; Derince, 2010) ve sinema (örneğin; Şen, 2009) gibi farklı disiplinlerde birçok araştırma yapılmıştır. Yaklaşık bin yıldır bir arada yaşayan bu iki büyük etnik grup birbirlerini sosyal, siyasal ve ekonomik yönlerden doğal olarak etkilemiş, dünyadaki ve Türkiye'deki bazı gelişmeler bu iki grup arasındaki ilişkilerde bir takım değişimlere neden olmuştur.Türk ve Kürt etnik gruplarının bu toplumsal ve tarihsel süreçte birbirlerini nasıl etkilediklerine, aralarındaki ilişkilerin niteliğine dair yukarıda örnekleri de verilen birçok çalışma yapıldığı fakat konunun psikoloji disiplini içerisinde hak ettiği değeri görmediği

anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: siyaset, siyaset bilimi, politika, politika bilimi, eğitim, siyaset eğitimi, politika eğitimi, davranışsal devrim, siyasal gelişim

POLITICAL ORIGINS OF ETHNIC INEQUALITIES

Abstract

From the beginning of the twentieth century, issues such as the understanding of the underlying dynamics of ethnic identification and ethnic identity have attracted attention (Brand, Ruiz and Padilla, 1974). The interest in ethnic issues has led to an examination of the interrelationships among ethnic groups and many researches have been conducted in this regard. In other words; since the twentieth century, the emphasis on ethnic identification and ethnic identity has been an important variable in assessing individual behaviors and social events, and these variables have begun to be taken into account in studies conducted. Social relations between ethnic groups in Turkey in order to understand the need to either have been many studies in the field of social sciences in the world and these relations have been evaluated from the viewpoints of different disciplines. For the discipline of social psychology (Hogg and Abrams, 1990), which is the relationship between individuals and groups, the interdepartmental relations have become an important field of study, especially after the 1970s. Turkish and Kurdish ethnic groups, the two largest ethnic groups living in Turkey (Hoşgör and Smits, 2002; Merry, 1996; Yanarocak 2009, Stars, 2005) in political science in order to understand the social relationships between (eg Barkey and Fuller 1997; Education (eg, Derince, 2010), and history (eg, Akyol, 2006, Hakan, 2013, Özer, 2010) and sociology (eg, Hosam and Smits, and cinema (eg, Şen, 2009).Approximately one thousand years, these two major ethnic groups living together for social, political and economic aspects of naturally affected, some developments in the world and Turkey has led to a number of changes in the relations between these two groups. It is understood that the Turkish and Kurdish ethnic groups have influenced each other in this social and historical process and many studies have been done with the above examples of the nature of the relations between them, but it is understood that they do not see the value they deserve in the discipline of psychology.

Keywords: politics, political science, education, political science education, history, psychology

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren, etnik özdeşleşme ve etnik kimliğin öne çıkarılmasının altında yatan dinamiklerin anlaşılması gibi konular ilgi çekmeye başlamıştır (Brand, Ruiz ve Padilla, 1974). Etnik konulara duyulan ilgi etnik grupların aralarındaki ilişkilerin incelenmesine yol açmış ve bu konuda birçok araştırma yapılmıştır.Bir başka deyişle; yirminci yüzyıldan itibaren bireysel davranışları ve toplumsal olayları değerlendirmede etnik özdeşleşme ve etnik kimliğe yapılan vurgu önemli bir değişken halini almış ve yapılan çalışmalarda bu değişkenler göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. Etnik gruplar arası toplumsal ilişkileri anlamak amacıyla gerek Türkiye'de gerekse dünyada sosyal bilimler alanında birçok çalışma yapılmış ve

bu ilişkiler farklı disiplinlerin bakış açılarıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Temel uzmanlık alanı bireyle grup arasındaki ilişki olan sosyal psikoloji (Hogg ve Abrams, 1990) disiplini için de özellikle 1970'lerden sonra gruplar arası ilişkiler önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Türkiye'de yaşayan en büyük iki etnik grup olan Türk ve Kürt etnik grupları (Hoşgör ve Smits, 2002; Mutlu, 1996; Yanarocak, 2009, Yıldız, 2005) arasındaki toplumsal ilişkileri anlamak amacıyla da siyaset bilimi (örneğin; Barkey ve Fuller 1997; Yayman, 2011) sosyoloji (örneğin; Hoşgör ve Smits, 2002; Yeğen, 2011; van Bruinnessen, 2013), tarih (örneğin; Akyol, 2006; Hakan, 2013; Özer, 2010), eğitim (örneğin; Derince, 2010) ve sinema (örneğin; Şen, 2009) gibi farklı disiplinlerde birçok araştırma yapılmıştır.

Yaklaşık bin yıldır bir arada yaşayan bu iki büyük etnik grup birbirlerini sosyal, siyasal ve ekonomik yönlerden doğal olarak etkilemiş, dünyadaki ve Türkiye'deki bazı gelişmeler bu iki grup arasındaki ilişkilerde bir takım değişimlere neden olmuştur.Türk ve Kürt etnik gruplarının bu toplumsal ve tarihsel süreçte birbirlerini nasıl etkilediklerine, aralarındaki ilişkilerin niteliğine dair yukarıda örnekleri de verilen birçok çalışma yapıldığı fakat konunun psikoloji disiplini içerisinde hak ettiği değeri görmediği anlaşılmaktadır.

Önyargı ve ayrımcılık davranışının arkasındaki sosyo-kültürel ve durumsal etkenlerin göz önünde bulundurulmaya başlanması, bunun yanında, gruplar arası çalışmalarda etnik kimliğin önem kazanması, etnik gruplar arasındaki önyargı ve ayrımcılık çalışmalarını önemli hale getirmiş, bu konuda birçok araştırma yapılmıştır. Türkiye'de yaşayan Türk ve Kürt etnik grupları arasında oluşan algılanan ayrımcılığı, meşruiyet algısını, sosyal teması ve sosyal baskınlık yönelimlerini grupların etnik özdeşleşme düzeyleri bakımından incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın kuramsal çerçevesini de Sosyal Kimlik Kuramı, Sosyal Baskınlık Kuramı ve Sosyal Temas Hipotezi oluşturmaktadır.Türk ve Kürt etnik gruplarının birbirleriyle olan ilişkilerini anlamak amacıyla bu üç kuramın yaklaşımlarından eklektik olarak yararlanmaya çalışılacaktır.Çalışmanın kuramsal bölümünde grup içi ve gruplar arası süreçlere açıklık getirmeye çalışan Sosyal Kimlik Kuramı (SKK) üzerinde daha ayrıntılı olarak durulacaktır.

Sosyal Kimlik Kuramı (SKK)

Pettigrew'e (1998) göre, gruplar arası ilişkileri anlamak amacıyla, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra, sosyal bilimciler tarafından bazı kuramsal açıklamalar ileri sürülmeye başlanmıştır. Gruplar arası ilişkiler ve ayrımcılık konuları Dehşet Yönetimi Kuramı (Solomon, Greenberg ve Psyzczynski, 1991), Göreli Yoksunluk Kuramı (Runciman, 1966), Sosyal Baskınlık Kuramı (Sidanius ve Pratto, 1999) ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (Jost, Banaji ve Nosek, 2004) gibi birçok farklı sosyal psikolojik kuram tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Yirminci yüzyılın ortalarında, gruplar arası süreçleri açıklamaya yönelik kuramların baskın olanları Yetkeci Kişilik Kuramı (Adorno, Frenkel-Brunswik,Levinson, ve Sanford, 1950) ve Muzafer Sherif'in (1966) Gerçekçi Çatışma Kuramı iken 1970'lerde SKK'ın ortaya çıkışıyla bu kuramların yaklaşımlarına ciddi eleştiriler getirilmeye başlanmıştır.

Tajfel ve Turner (1979) tarafından temelleri atılan Sosyal Kimlik Kuramı (SKK), grup üyeliğini, grup süreçlerini ve gruplar arası ilişkileri ele alan sosyal psikolojik bir yaklaşım, uyma, sosyal etki gibi sosyal psikolojik süreçleri anlamada sıklıkla başvurulan bir bilgi kaynağıdır. SKK, gruplar arası davranışlarda ortaya çıkan birçok olgunun nedenlerine sosyal psikolojik bir yaklaşım göstererek, bu olguların, hem güdüsel hem de toplumsal ve politik bağlamları üzerinde durmuştur (Oakes, 2002; Rubin ve Hewstone 2004). SKK, bireyin bir gruba

üye olmasından kaynaklı benliği üzerinde durur ve grup davranışını bu bakış açısından değerlendirmeye çalışır.

Temel görüşlerini gruplar arası ilişkiler üzerine yapılan bir dizi araştırmanın bulgularına dayandırarak oluşturan SKK, kişiler arası davranışın, gruplar arası davranıştan ayrı ele alınması gerektiği üzerinde durmuştur. Tajfel (1978) sosyal davranışın, bir ucunda kişiler arası davranış diğer ucunda gruplar arası davranışın olduğu bir hat üzerinde ortaya çıktığını iddia etmektedir. Örneğin; aynı sınıfta eğitim gören bir kız ve bir erkek öğrencinin yakın arkadaşlık ilişkileri bu hattın kişiler arası ilişkiler ucunda yer alır. Bu ilişki sonucunda ortaya çıkan davranışları bireylerin kişisel özellikleri belirler. Örnekteki iki kişinin siyasi görüş olarak farklılaşması durumunda ise ideolojik grup üyelikleri onların tutum ve davranışlarının şekillenmesinde etkili olacaktır. Bundan dolayı, bu davranışlar var olduğu iddia edilen hattın gruplar arası davranış ucuna daha yakın olacaktır.

Tajfel'e (1981) göre, bireyin ait olduğu sosyal kategoriler birey için bir referans çerçevesi yaratır ve bu kategoriler sosyal kimliğin önemli bir bölümümü oluşturur. Birey, üyesi bulunduğu grup ve bu grubun diğer gruplarla ilişkisi çerçevesinde kendi kimliğini belirler. Bireyin ait olduğu bu sosyal kategoriler bireyi diğerlerinden ayırır, bireye farklı bir kimlik kazandırır ve onun toplum içindeki pozisyonunu belirler (Meşe, 1999).

Sosyal kimlik kuramı grup davranışını işletme ve devam ettirme olgularını açıklamak amacıyla üç temel kavram kullanmaktadır. Bunlar; sosyal kimlik, sosyal sınıflandırma ve sosyal karşılaştırma kavramlarıdır.SKK bu kavramlar aracılığıyla gruplar arası çatışma, önyargı ve sosyal değişme gibi toplumsal olguları açıklamaya çalışmaktadır.

Sosyal Kimlik

Türk Dil Kurumu (2014) toplumsal bir varlık olan insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti nitelik ve özelliklerin bütününü "kimlik" olarak tanımlamaktadır. Bilgin (2007a) ise kimliği, insanın kendisini sosyal dünyada tanımlaması ve konumlandırması olarak tanımlar. Başka bir deyişle kimlik, bireyin kim olduğu ve kendini nerede konumlandırdığı sorusuna verilen bir cevaptır. Kimlik terimi farklı alan ve anlamlarda ve değişik şekillerde kullanılabilmektedir. Bilgin'e göre (2007b), kimliğin bir birey ya da grup için söz konusu olmasına bağlı olarak, bireysel veya kişisel ve sosyal veya kolektif kimlikten söz edilebilir. Hortaçsu'ya (2007) göre bireyi diğer insanlardan farklı kılan özellikleri (akıllı, uzun boylu, yardımsever gibi) bireysel kimliği oluştururken; bireyin toplumsal grubunu (Adanalı, Türk, eğitimli gibi) belirleyen özellikleri ise sosyal kimliği oluşturmaktadır. Güler (2013) ise bireysel kimliği benliğin kimlikleştirilmesi, sosyal kimliği ise "ben" kelimesi yerine "biz" teriminin kullanılmaya başlandığı ve bireysel kimliğin yitirilip benliğin daha çok toplumsal birimler içerisinde kategorileştirildiği kimlik olarak tanımlamaktadır. SKK, kişisel kimlik ile sosyal kimliğin birbirinden ayrı iki kimlik olduğunu iddia etmektedir. SKK'ya göre kişisel kimlik kişilik özelliklerinden ve başkalarıyla kurduğumuz kendine özgü kişisel ilişkilerden türeyen benlik kavramının bir parçasıdır (Turner, 1982). Kişisel kimlik kişiler arası davranış ve bireysel davranışla ilgilidir. SKK, sosyal kimliği kişisel kimlikten ayırır, bunu yaparken, grup süreçleriyle gruplar arası süreçleri kişisel özellikler ya da kişiler arası ilişkiler bazında açıklanmaktan bilinçli biçimde kaçınır (Hogg ve Vaughan, 2007). Bununla birlikte SKK, kişisel kimliğin varlığını veya etkisini bütünüyle reddetmez.Sadece gruplar arası süreçleri çözümlerken sosyal kimlik üzerinden açıklama geliştirir.

Örneğin; Turner (1982) kişisel kimlik ve sosyal kimliği birbirlerine demirlenmiş iki olgu olarak tanımlamaktadır. Tajfel'e (1981) göre üyesi olunan grubun toplum içindeki konumu bireyin özsaygısını da etkileyeceğinden kişisel kimlik ve sosyal kimlik sürekli etkileşim halinde bulunmaktadırlar. SKK, gruplar arası süreçlere getirdiği yaklaşımlarda kişisel kimlikten çok sosyal kimlik kavramı üzerinde durmaktadır. Tajfel (1981) bireylerin sosyal gruplara üyeliklerinden kaynaklı olarak sosyal kimliklerinin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Üyesi olunan etnik grup, desteklenen futbol takımı veya siyasi parti gibi toplumsal üyelikler sosyal kimliklere örnek olarak verilebilir. SKK'nın temel varsayımlarından biri de bireylerin, olumlu bir benlik imgesine ulaşmaya çalıştıkları yönündedir. Bireyler bu hedefi gerçekleştirebilmek amacıyla yani, benlik saygılarını korumak ve yükseltmek için girişimlerde bulunurlar. Olumlu benlik imgesine ulaşılmasına yardımcı olan araçlardan biri de bireyin sosyal kimliğidir. Tajfel ve Turner'a (1979) göre sosyal kimlik bireyin aidiyet, kendini farklı hissetme, saygı görme ve temsil edilme gibi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kişinin farklı sosyal kimliklerine verdiği önem, bireyin o kimlikteki konumuyla yakından ilişkilidir. Kişinin bir boyuttaki konumu yüksekse o alandaki kimliğini öne çıkaracak, bu sayede toplum gözündeki değerini arttıracak ve kendilik değerini yüksek görecektir (Hortaçsu, 2007).Örneğin; kötü eğitim almış çoğunluk grubu üyesi, etnik sosyal kimliğini, iyi eğitimli azınlık grubu mensubu ise meslek kimliğini ön plana çıkaracaktır.Sosyal kimliğin olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilmesi bireyin davranışlarında farklılaşmaya yol açabilmektedir. Duncan ve Stewart'a (2007) göre olumlu sosyal kimliğe sahip bireyler, toplumsal ve siyasal olaylara göreceli olarak daha fazla önem verirler.Bununla birlikte, bireylerin sosyal kimlikleriyle barışık olmaları ve sosyal kimliklerine başkalarının önünde sahip çıkmaları olumlu sosyal kimlik algısının göstergesidir (Hortaçsu, 2012).Düşük sosyal kimlik düzeyine sahip bireyler, kendi bireysel çıkarlarını grup çıkarlarının üzerinde görmekte ve gündelik ilişkilerinde bireysel çıkarlarını ön planda tutmaktadır (De Weerd ve Klemenders, 1999).

Jetten, Spears ve Manstead'e göre (1997) bireylerin benlikleri için önemine bağlı olarak grupla özdeşleşme düzeyleri farklılık göstermektedir. Bireyler, doğdukları andan itibaren bulundukları coğrafya ve üyesi bulundukları ailenin sosyo- kültürel özellikleri sebebiyle belirli etnik ve dinsel gruplara dâhil olarak birer sosyal kimlik geliştirmektedirler (Yeniçeri, 2006).Özellikle etnik farklılıkların yoğun olarak bulunduğu coğrafyalarda etnik kimlik bireyin yaşamında önemli bir yer tutar.Daha öce yapılan çalışmalarda ilginç sonuçlara ulaşılmıştır. Etnik kimliğin akademik başarı (Arellano ve Padilla, 1996), ırkçılık ve ayrımcılık ile başa çıkma becerisi (Phinney ve Chavira, 1995) ve psikolojik iyi-oluş (Taylor, Diversi ve Fine, 2002) üzerinde etkisi olduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır. Eğer bireyler üyesi bulundukları etnik grupla olumlu özdeşleşme gösterirlerse, benlik saygıları bu üyelikleri sebebiyle pozitif yönde etkilenme eğiliminde olur (Lorenzo-Hernandez ve Oulette, 1998).Freeman'a (2003) göre etnik özdeşleşme düzeyi, üyesi olunan etnik grubun toplum içindeki konumu ve diğer gruplarla olan tarihsel arka planı ile de yakından ilgilidir. Bu alanda yapılan çalışmalar etnik kimliklerin gruplar arası ilişkilerin tarihinden ve grupların bu geçmişe verdiği tepkilerle yakından ilgili olduğunu göstermiştir (Doosje ve Branscombe, 2003; Liu, Wilson, McClure ve Higgins, 1999).

Türkiye'de yapılan çalışmalarda, azınlık grubu üyelerinin, etnik gruplarıyla daha fazla özdeşleşme gösterdikleri görülmüştür (Akbaş, 2010; Çoymak, 2009; Karaçanta, 2002). Karaçanta (2002) ve Çoymak (2009) Türklerle karşılaştırıldığında Kürtlerin etnik gruplarıyla daha yüksek özdeşleşme düzeyi gösterdiklerini bulmuştur. Bu çalışma sonucunda ilgili literatür

doğrultusunda Türkiye'de yaşayan ikinci büyük etnik grup olan Kürtlerin etnik gruplarıyla daha fazla özdeşleşme düzeyi göstereceklerı beklenmektedir. Sosyal Kimlik Kuramı'nın grup davranışını işletme ve devam ettirme olgularını açıklamak amacıyla kullandığı bir diğer kavram da "sosyal sınıflandırma" kavramıdır.

Sosyal Sınıflandırma

Sosyal sınıflandırma, SKK'nın üzerinde durduğu temel işlemlerden birisidir. SKK'ya göre kişiler bir düzen oluşturma ve oluşturulan bu düzenli yapı içerisinde kendilerine odaklanabilmek için gruplara ayrılırlar (Tajfel ve Turner, 1979). Dönmez'e (1992) göre, bilişsel cimri olan insanoğlu, bilgi işleme sürecinde de en kısa yolu kullanma eğilimindedir. Bu eğilim, insanoğlunun sosyal sınıflandırma yapmasına ve bu sayede bilgiyi en kısa yoldan işlemesine neden olmaktadır (Spears ve Haslam, 1997; Tajfel ve Turner, 2004). Bilişsel bir işlem olan sosyal sınıflandırma davranışında bireyler, sosyal çevredeki yerlerini bulmak ve ona göre konum almak amacıyla çevrelerindeki insanları çeşitli kategorilere yerleştirirler. Tajfel ve Forgas (1981) sosyal sınıflandırmayı, insanların ve nesnelerin ortak özellikleri temelinde gruplara ayırma süreci olarak tanımlamaktadır. Tajfel'e (1981) göre, sosyal sınıflandırmanın iki temel işlevi vardır. Bilişsel işlev olarak nitelendirilebilecek birinci işlevde, çevrenin düzenlenmesi ve yapılandırılması sağlanır. Bu sayede birey, çevreden aldığı uyaranları belli kıstaslara göre gruplandırır, basitleştirir ve çevresindeki aşırı bilgi yükünü bu şekilde düzenler. Başka bir deyişle, birey bu bilişsel işlem sayesinde yönünü bulur ve kendini konumlandırır. İkinci işlev ise, bireyin toplum içindeki yerini belirlediği ve kendini tanımladığı kimlik işlevidir. Kimlik işlevi sayesinde birey diğerlerinden farklı olduğunu hisseder ve diğerlerinden farklı hatta daha iyi olduğunu göstermek amacıyla olumlu bir sosyal kimlik geliştirmeye yönelir.

Yeryüzündeki tüm toplumlar değişik güç ve statü konumlarında yer alan grupların bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Bu sosyal gruplar ırk, cinsiyet, dini inanç, etnik köken, yaş, politik görüş vb. gibi çok farklı ortak özellikler temelinde oluşabilmektedir. Birey, sosyal dünyadaki bu karmaşadan kurtulmak amacıyla bilişsel tasarruf yolunu seçer (Demirtaş, 2004). Algısal ve bilişsel etkinliklerde önemli bir rol oynayan sosyal sınıflandırma, insanın çevreye uyumunun ve yaşamını sürdürebilmesinin zorunlu bir koşulu sayılabilir (Bilgin, 1994). Sosyal sınıflandırma işlemi sayesinde bireyler toplum içindeki konumları hakkında bilgi sahibi olur ve kendileriyle aynı gruba üye olan kişileri daha benzer, farklı gruba üye olan insanları ise daha farklı olarak algılamaya başlarlar (Brewer, 1996; Hogg ve Abrams, 1990; Tajfel, 1978; Tajfel ve Turner, 2004). Hewstone'a (1996) göre, sosyal sınıflandırma işlemi ile bireyler aşırı bilgi yüklemesinden kurtulur ve çevreyi daha basit olarak algılarlar. Sosyal sınıflandırma işlemi sonucunda insanlar günlük yaşamlarını daha kolay düzenler, kendilerini ilgilendiren konularda daha hızlı ve etkili kararlar verirler."Ben kimim?" sorusuna verilen cevapların büyük bir kısmı ait olunan sosyal gruplara gönderme yapar. Bu soruya verilen "Kürdüm", "Beşiktaşlıyım", "erkeğim" gibi cevaplar kişinin kendisini ait olduğu gruplar üzerinden tanımladığını göstermektedir. Markus ve Kitayama (1991) kültürlerin büyük bölümünde bireylerin kimlik tanımlamalarında, grupların önemli bir yer tuttuğunu fakat özellikle Asya gibi toplulukçu kültürlerde, bireyin üyesi bulunduğu grupla ilişkisinin onun kimliğinde daha geniş bir yer kapladığını ifade etmektedir. Dolayısıyla; Türkiye gibi hem bireyci hem de toplulukçu kültürü bir arada yaşayan bir toplumda birey-grup ilişkisinin çok önemli olduğu söylenebilir.

Tajfel ve Turner'a (2004) göre bireyler iç-grup üyeleri ile aralarındaki benzerlikleri belirginleştirmeye çalışırken dış-grup üyeleriyle aralarında bulunan farkları da abartma

eğilimindedirler. Grup içi bireyler hakkında verilen olumsuz bilgiler, daha az olumsuz olarak değerlendirilirken, dış grup üyeleri hakkındaki olumlu bilgiler görece görmezden gelinmektedir (Bilgin, 1994; Karaçanta, 2002).

Dış-grubun varlığı ile ilgili mutlak farkındalık gruplar arası rekabetçi ve ayrımcı tepkilere yol açmak için yeterlidir (Tajfel ve Turner, 2004). Bu olgu en uygun yöntemiyle Tajfel ve arkadaşları (1971) tarafından incelenmiştir. Tajfel ve arkadaşları (1971) tarafından yapılan minimal grup paradigması deneyinde gruplara rastgele atanan katılımcıların bile iç-grubu kayırma yönünde eğilim gösterdikleri belirlenmiştir. Bu çalışmada, gruplar arasında ne çıkar çatışması ne de toplumsal bir etkileşim söz konusu olmadığı halde bu sonucun elde edilmesi önemlidir. SKK'nın ortaya çıkmasındaki bu temel deney sosyal sınıflandırma işleminin tek başına iç-grup kayırmacılığına ve dış-grup ayrımcılığına neden olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Tajfel ve Turner'a (2004) göre laboratuar ortamındaki iç-grup yanlılığının gerçek yaşamdaki benzeri etnik merkeziyetçiliktir. Sosyal sınıflandırma işlemi, bireyleri, üyesi bulundukları grup temelinde farklı kategorilere ayırır. Hogg ve Abrams'a (2006) göre sosyal sınıflandırma sonucunda bireyler, diğer sosyal grupların bütün üyelerini aynı özelliklere sahip kişiler olarak sınırlandırmakta ve böylece onları, diğer grup üyelerinden ayrı kılmaktadırlar. Sosyal grubun bütün üyelerinin benzer şekilde düşündüğü ve davrandığı düşünülmektedir. Dış-grubun benzer özelliklere sahip homojen bir yapıya sahip olduğu düşüncesi dış-gruba yönelik olumsuz, küçük düşürücü kalıpyargıların oluşmasına neden olabilir (Hogg ve Abrams, 2006; Tajfel ve Turner, 2004). Belli inanç veya etnik gruplara yönelik kalıpyargılar çok geniş kitleler tarafından paylaşılabilir. Eski devlet bakanlarından Zafer Çağlayan'ın "Bunları bir Yahudi, bir ateist, bir Zerdüşt yapsa anlarım.Ama bunlar Müslümanım diye geçiniyor." şeklindeki açıklaması dış-gruba yönelik olumsuz kalıpyargıların bir örneği olarak verilebilir (Milliyet, 2014). Sosyal sınıflandırma sonucunda ortaya çıkan bu kalıpyargısal düşünme eğilimi, dış-grubun olumsuz algılanmasının yanında dış-gruba düşmanlık beslenmesine de neden olabilir. Dolayısıyla, ortaya çıkan bu düşmanlık algısı, gruplar arası çatışmalara da yol açabilir (Michener'den aktaran, Demirtaş, 2003). Hogg ve Abrams (1990) sosyal sınıflandırma ve bunun sonucunda oluşan kalıpyargısal düşüncelerin grup hareketlerinin oluşmasına neden olduğunu iddia etmektedir. Bireyler, kendilerini ve diğerlerini sınıflandırdıkları ve kendilerini bir grup ile tanımladıkları zaman gruplar arası davranış gösterirler (Hewstone, 1996). Duckitt ve Mputhing (1998) tarafından yapılan bir çalışmada gruplar arası yarışma, çatışma ve düşmanlık boyutlarının gruplar arası davranışı belirlemede önemli bir yer tuttuğu belirlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin bünyesinde de farklı sosyal kimlikler uzun yıllardır bir arada yaşamaya devam etmektedirler. Kürt sorunun ortaya çıkışı ve bu sorunun zaman içinde karmaşıklaşarak mahiyet değiştirmesi (Yeğen, 2011) Türk ve Kürt etnik gruplarının kalıpyargısal değerlendirmelerine sebebiyet vermiş olabilir. Ok'un (2011) İzmir'de yaptığı araştırmaya göre Türk katılımcıların % 40'ı Kürt denince akıllarına "cahil, eğitimsiz, kaba, kültürsüz ve geri" gibi sıfatların geldiğini belirtirken, Kürtler ise Türkler hakkında daha çok milliyetçiliğe referans veren sıfatlar (ultra-milliyetçi, kendilerini Kürtlerden daha üstün gören, devletin olanaklarını elinde tutan) belirlemiştir. Özellikle son otuz yıllık silahlı çatışma dönemi, ülke içinde çok yoğun ekonomik ve zorunlu göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmelerin Türk ve Kürt etnik gruplarının birbirleri hakkındaki bilişsel sınıflandırmalarını nasıl etkilediğini incelemek var olan sorunların ortadan kaldırılması için

çözüm üretilmesinde önemli katkı sağlayabilir.

Sosyal Kimlik Kuramı'nın grup davranışını açıklamada kullandığı bir diğer kavram ise "sosyal karşılaştırma" kavramıdır.

Sosyal Karşılaştırma

Bilgin'e (2007b) göre, kişiler arası ilişkilerin gözlemlenmesi sonucunda, insanda iki temel eğilimin varlığı ortaya çıkmıştır. Araştırmacıya göre insanlar, diğer insanlarla olan ilişkilerinde bir taraftan onlara benzemek, onlarla bütünleşmek için çaba gösterirken; öbür taraftan ise onlardan farklılaşma, onlardan daha üstün durumda olma isteği taşımaktadırlar. Bireyler bu ihtiyaçlarını giderip, konumları hakkında bir karar verebilmek amacıyla kendini başkalarıyla karşılaştırmak durumundadır. Sosyal karşılaştırma olarak nitelenen bu kavram sosyal psikolojinin en eski çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu alanın bilinen en kapsamlı çalışmaları Festinger (1954) tarafından yapılmıştır. Festinger'e (1954) göre insanlar, kendileri hakkında bir karar verebilmek, kendi görüşleri, değerleri ve yetenekleri hakkında bir kanaate sahip olmak isterler. Bu ihtiyacı gidermek amacıyla da kendilerini diğer insanlarla karşılaştırma yolunu seçerler. Festinger'ın (1954) çalışmalarında kullandığı bu kavram SKK'nın gruplar arası süreçlere getirdiği açıklamalarda önemli bir alan kaplamaktadır. Ancak, SKK'nın tanımladığı sosyal karşılaştırma kavramı Festinger'in ortaya koyduğu açıklamalardan daha farklıdır. SKK, bireylerin yalnızca kişisel karşılaştırma yapmadığını, üyesi bulunduğu sosyal gruplar üzerinden de karşılaştırmalar yaptığını iddia etmektedir (Hogg ve Abrams, 2006; Tajfel ve Turner, 1979; Tajfel ve Turner, 2004; Tajfel, 1982). Buna karşın, Festinger (1954) sosyal karşılaştırmayı sadece kişisel düzlemde ele almaktadır.SKK'nın bu yaklaşımı, sosyal karşılaştırma olgusunu gruplar arası düzeyde ele almamıza imkân vermektedir. SKK'ya göre bireyler olumlu bir sosyal kimlik edinmek isterler.Bu olumlu sosyal kimlik arayışı, bireyleri, sosyal karşılaştırma yapmaya yönlendirir ve bunun sonucunda da insanlar üyesi bulundukları sosyal grupların kendilerine sağladığı değer yükünü değerlendirmek amacıyla kendi gruplarını başka gruplarla karşılaştırırlar (Hogg ve Abrams, 2006; Tajfel ve Turner, 1979; Tajfel ve Turner, 2004; Tajfel, 1982).

Bireyler, kendi grupları hakkındaki yargılarını, üyesi oldukları sosyal grupları diğer gruplarla karşılaştırma sonucunda elde ederler.Bu karşılaştırmalar, tutumlar ve özellikler açısından yapılır. Tajfel'e (1982) göre kişisel kimlikte, birey kendisini diğer kişilerle kıyaslarken, sosyal kimlik söz konusu olduğunda, üyesi olunan sosyal grup diğer gruplarla karşılaştırılır. İç-grup ve dış-grup arasında olumlu farklılığı gösteren karşılaştırmalar, yüksek benlik saygısına neden olurken; iç grup ve dış grup arasında olumsuz farklılığı gösteren karşılaştırmalar ise düşük benlik saygısı ile sonuçlanır. Olumlu sosyal kimlik, iç grup ve onunla ilişkili bazı dış gruplar arasında yapılabilecek lehte karşılaştırmaların üzerine kuruludur. İç grup, aynı kategorideki dış gruplardan olumlu bir şekilde farklılaşmış olarak algılanmalıdır (Tajfel ve Turner, 2004). Bu temel hipoteze göre bir kişinin kendi grubunu, iç-grup ve dış-grup karşılaştırmaları yoluyla, olumlu bir şekilde değerlendirmesine yönelik bir baskı ortaya çıkmaktadır. Bu baskı, sosyal grupların kendilerini diğer gruplardan farklılaştırmak istemelerine neden olmaktadır (Tajfel, 1978). Arkonaç (1999) bireylerin kendisini bir iç-grup üyesi karşısındakileri de dış-grup üyesi olarak sınıflandırıp karşılaştırması durumunda gruplar arası ayırt ediciliğin olduğundan daha büyük algılandığını ifade etmektedir. Tajfel ve Turner'e (1979) göre de bu karşılaştırmalar esnasında bireyler kendi gruplarının olumlu özelliklerini abartma eğiliminde olmaktadırlar. Sosyal karşılaştırma sürecindeki bu eğilim, insanların benlik saygılarını arttırmalarına ve dolayısıyla olumlu bir sosyal kimlik kazanmalarına yardımcı olmaktadır (Hogg ve Abrams,

1990; Tajfel, 1978; Tajfel ve Turner, 2004). SKK'ya göre, bireyler bir taraftan olumlu sosyal kimliğe sahip olma güdüsüne sahipken diğer taraftan kendileri ile diğer grup üyeleri ve kendi grupları ile diğer gruplar arasında ayrım yaparak kendilerini farklı ve belirgin görme isteklerini gerçekleştirirler (Güler, 2013). Sosyal karşılaştırma süreci sonunda birey, bulunduğu toplumsal konumdaki yerinden memnun olursa, olumlu sosyal kimlik, içinde yer aldığı konumdan memnun olmaz ise olumsuz sosyal kimlik sahibi olur (Hogg, 1996; Nezlek ve Smith, 2005; Tajfel ve Turner, 2004). SKK'ya göre, olumlu sosyal kimlik statükonun devamını sağlarken, olumsuz sosyal kimliğe yönelik tepkiler ise "bireysel hareketlilik", "sosyal yaratıcılık" ve "sosyal rekabet şeklinde olmak üzere üç farklı tepki olarak ortaya çıkmaktadır (Tajfel ve Turner, 2004). Bireysel hareketlilik, bireylerin kişisel bazda düşük statülü bir gruptan yüksek statülü bir gruba geçmek ve yukarı doğru sosyal hareketliliğe ulaşabilmek için yaptıkları girişimlere işaret etmektedir (Tajfel ve Turner, 2004). Bu taktik sayesinde amaçlanan, kısa vadede bireysel olarak olumlu sosyal kimliğe ulaşmaktır. Bireysel hareketlilik eski iç-grup ile özdeşleşmenin sonlanmasına veya azalmasına işaret eder. Tajfel ve Turner'e (2004) göre bireysel hareketlilik, düşük statülü grubun konumunda herhangi bir değişikliğe neden olmamaktadır.Bireysel hareketlilik stratejisiyle, olumsuz sosyal kimlik algısının verdiği nahoş duygudan kişisel olarak kaçınmak amaçlanır.

SKK, olumsuz sosyal kimliğe verilen bir diğer tepkiyi de "sosyal yaratıcılık" olarak tanımlamaktadır.Sosyal grup üyeleri, sosyal karşılaştırma öğelerini yeniden tanımlayarak veya onları değiştirerek de iç-grup için olumlu sosyal kimlik arayışına girebilirler. Bu yaklaşım bireysel hareketliliğin aksine bir grup taktiğidir. Tajfel ve Turner (2004) bu yaklaşımın üç şekilde uygulanabileceğini ifade etmektedirler. a) İç-grup, dış-grupla yeni bir boyut üzerinden karşılaştırılabilir. Olumsuz sosyal kimliğin oluşmasına neden olan karşılaştırma boyutunun yerine, dış-gruptan daha üstün olunan bir karşılaştırma boyutu seçilir. Almanya'daki Türk göçmenlerin "Bizler Almanlar kadar zengin olmayabiliriz; fakat onlardan daha misafirperver ve sıcak insanlarız." şeklindeki karşılaştırmaları bu yaklaşıma örnek olarak verilebilir. b) Sosyal grubun özelliklerine bağlanan değerler değiştirilir, daha önce olumsuz olarak algılanan sosyal karşılaştırmalar, bu sayede olumlu olarak algılanmaya başlar. Örneğin; siyahî insanların daha önce olumsuz olarak değerlendirilen niteliklerinin "siyah güzeldir" yaklaşımına dönüşmesi. c) İç-grubun karşılaştırıldığı dış-grubun değiştirilmesi yoluyla olumlu sosyal kimlik ihtiyacı giderilebilir. Yüksek statülü gruplar yerine, üyesi olduğu sosyal grubun statüsüne yakın statüdeki gruplarla karşılaştırma yapmak benlik değerini güçlendirir. Örneğin; Almanya'daki göçmen Türklerin kendilerini Alman grubu yerine, orada yaşayan başka bir göçmen grubuyla karşılaştırması. Tajfel ve Turner'e (2004) göre olumlu sosyal kimlik edinme yolundaki bu açıklamalar, alt gruplar arasındaki sosyal rekabetin bazı zamanlarda alt gruplar ve baskın gruplar arasındaki rekabetten daha şiddetli olması gerçeği ile tutarlıdır. Sosyal kimlik kuramına göre olumsuz sosyal kimliğe verilen üçüncü tepki de "sosyal rekabet" (social competition) şeklinde ortaya çıkmaktadır. Sosyal grup üyeleri dış grupla doğrudan rekabet yoluyla olumlu farklılık kazanmak isteyebilirler. Tajfel ve Turner'e (2004) göre sosyal gruplar, iç-grup ve dış-grubun birbirleri ile bağlantılı konumlarını tersine çevirmeye çalışabilirler. Bu da grupların nesnel toplumsal konumlarını değiştirmeye yönelmelerine neden olabilir. SKK'ya göre bu yönelim, mevcut sosyal sistemin meşru (legitimacy) ve kalıcı (stable) olmadığının göstergesi olarak alınabilir (Turner ve Reynolds, 2001; Tajfel ve Turner, 2004). Gruplar arası sosyal statü farkının değişmez olarak algılanması, sosyal sistemin kalıcılığına gönderme yaparken; meşruiyet ise sosyal statü farklarının kabulü olarak ifade edilebilir (Tajfel, 1978).

Tajfel (1978) içinde bulunulan sosyal sistemin değişme potansiyelinin varlığının sosyal grupları harekete geçirdiğini iddia etmektedir. Özellikle alt grupların mevcut sistemi meşru ve kalıcı görmemeleri durumunda, kitlesel hareketler söz konusu olabilmektedir. Tajfel'e (1978) göre, sosyal sistemin kalıcı, meşru ve geçirgen olarak algılanmaması durumunda toplumsal ve politik davranışlar ortaya çıkmaktadır. Tajfel (1978) protestoların sosyal sistemin değişmesi için yapılan toplumsal hareketlilik stratejileri olduğunu ve bu eylemlerin politik davranış içerdiğini iddia etmektedir.

Akbaş'a (2010) göre, meşruiyet, gruplar arası statü farkını kabul edebilme durumuna gönderme yapar. Gruplar arası statü farkının meşru görülme durumu ise tarihsel, sosyolojik, politik ve ideolojik durumlardan etkilenmektedir. Major'a (1994) göre, sosyal karşılaştırmanın gruplar arası düzeyde yapılması durumunda ayrımcılık bireysel karşılaştırmaya oranla daha yüksek düzeylerde algılanacaktır. Gruplar arası karşılaştırma sonucunda varılan ayrımcılık algısı var olan toplumsal sistemin meşruiyetinin sorgulanmasını da beraberinde getirecektir. Kawakami ve Dion (1993) tarafından yapılan bir çalışmada, grup kimliği baskın olan bireylerin, bireysel kimliği ön planda olanlara nazaran daha fazla düzen değişikliği talebinde bulundukları görülmüştür. Valentim (2007) toplumsal değişimlerin bütün biçimlerinin zor olduğunu, özellikle dezavantajlı grubun konumlarını iyileştirmeye yönelik çabalarının baskın grup tarafından sert tepkilerle karşılandığını ifade etmektedir.

Eğer gruplar arası statü farkı meşru olarak görülürse azınlık grubu üyelerine karşı olan önyargı artar ve azınlık grubu üyeleri bu durumla baş etmek için bazı girişimlerde bulunurlar. Fakat, statü farkı her iki grup tarafından da gayri meşru olarak görülürse bu durum gruplar arası önyargının azalmasına neden olur (Turner ve Brown 1978).

Sosyal kimlik konusundaki çalışmalar, üyesi bulundukları sosyal grubun statüsünü kalıcı ve haklı görmeyen azınlık grubu üyelerinin, kendi gruplarıyla daha yüksek düzeyde özdeşleşme gösterdiklerini ortaya koymuştur (Brown 2000; Jackson, 2002; Verkuyten ve Masson, 1995).Tajfel ve Turner (2004) hiyerarşik olarak örgütlenmiş toplumlarda dezavantajlı konumdaki grupların üç şekilde davranabileceğini açıklamışlardır. 1) Eğer, var olan toplumsal sistem, azınlık grubu tarafından meşru ve kalıcı olarak algılanırsa azınlık grubu üyeleri avantajlı konumdaki sosyal grubun üstünlüğünü kabul edecektir. 2) Eğer, azınlık grubu üyeleri toplumsal sistemi meşru olarak görmezler ise var olan sistemi değiştirmek için girişimlerde bulunacaklardır. Toplumsal sistemin kalıcılığı sarsılacak ve avantajlı konumdaki gruplar korku veya baskı ile sistemin devamlılığını korumaya çalışacaklardır. 3) Avantajlı ve dezavantajlı konumdaki gruplar, mevcut toplumsal sistemin meşru ve kalıcı olmadığı konusunda fikir birliğine sahip olduklarında, toplumsal sistemde yer alan dezavantajlı gruplar konumlarını değiştirme yolunda teşebbüste bulunacaklardır. Toplumsal konumlarının yeniden tanımlanması ve yorumlanması yoluyla olumlu sosyal kimliğe ulaşmayı hedefleyeceklerdir. Bundan dolayı, toplumsal konumlarını meşru olarak algılamayan azınlık gruplarının, toplumsal dönüşüme ve hareketliliğe daha yatkın oldukları iddia edilebilir.

Korestelina'ya (2007) göre azınlık grubu üyeleri toplumsal gruplarının hedefleri için çoğunluk grubunun üyelerine oranla daha aktif olmaktadır.

Sonuç olarak, SKK'ya göre kendi etnik grubunun statüsünü meşru olarak algılamayan gruplar etnik gruplarıyla daha yüksek düzeyde özdeşleşme gösterirler. Bu yüzden, ilgili alan yazın çerçevesinde bu çalışma sonucunda Kürt katılımcıların etnik gruplarıyla daha yüksek düzeyde

özdeşleşme gösterecekleri ve mevcut toplumsal sistemi Türk katılımcılara oranla daha düşük düzeyde meşru görecekleri düşünülmektedir.

Algılanan Ayrımcılık

Toplumsal gruplara yönelik önyargılar, zaman içinde azalmış olsa da, varlığını halen korumaktadır. Dünyanın birçok yerinde etnik çatışmalar sürmekte, farklı etnik grupların bir arada yaşadığı birçok ülkede ise tarihsel, sosyal ve ekonomik sorunların neden olduğu ayrımcılık davranışları gözlenmektedir. Clark ve arkadaşlarına (1999) göre, düşük statüdeki etnik azınlıklar ayrımcılığa maruz kalmaya devam etmektedirler. Etnik gruplar, kendilerine yönelmiş etnik ayrımcılığı içselleştirmek yerine onu olumlu benlik saygılarını sağlamanın etkin bir aracı olarak kullanırlar. Tajfel ve Turner'e (2004) göre, dezavantajlı konumdaki bireyler iç-grup kimlik duygularını arttırarak, bu dışlanmaya tepki gösterirler. Bu sayede bireyler, uğradıkları ayrımcılığın üzerlerindeki olumsuz etkileri ile mücadele eder ve olumlu sosyal kimlik edinmek için girişimlerde bulunurlar. Algılanan bu bireysel veya kolektif ayrımcılığı açıklamada kullanılan temel yaklaşımlardan birisi de SKK'dır (Ensher, Grant-Vallone ve Donaldson, 2001). Montes (2010) algılanan ayrımcılığı genel olarak, kişinin cilt rengi, fiziksel özellikleri, etnik veya kültürel aidiyetleri nedeniyle kendisine haksız ya da olumsuz davranıldığına dair inancı veya algısı olarak tanımlamaktadır. Bireyler cinsel veya dini kimlikleri yüzünden ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşünebildikleri gibi etnik aidiyetleri sebebiyle de ayrımcılık yaşadıklarını algılayabilirler. Sanchez ve Brock (1996) algılanan etnik ayrımcılığı, "etnik aidiyeti dolayısıyla bireye farklı ve seçici davranılmasıyla ortaya çıkan bireysel algı" şeklinde ifade eder. Tarihsel açıdan bakıldığında ise azınlık grubu üyeleri, çoğunluk grubu üyelerine oranla ayrımcılığa daha fazla maruz kalmışlardır (Stone-Romero ve Stone, 2005). Yapılan çalışmaların büyük bölümünde benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır (örneğin; Akbaş, 2010; Johnson ve Lecci, 2003; Stone- Romero ve Stone, 2005).

Ayrımcılığa uğrayan farklı gruplara mensup bireylerin, iç-gruplarıyla daha yüksek düzeyde özdeşleşme gösterdiklerine dair çalışmalar mevcuttur. Örneğin; ayrımcılığa maruz kalan dezavantajlı Afro-Amerikalıların (Branscombe, Schmitt ve Harvey, 1999), kadınların (Schmitt, Branscombe, Kobrynowicz, ve Owen, 2002) ve yaşlıların (Garstka, Schmitt, Branscombe ve Hummert, 2004) iç-gruplarıyla daha yüksek düzeyde özdeşleştikleri görülmüştür. Azınlık grubu üyeleri, çoğunluk grubunun kendilerini kabul ettiğini düşündüklerinde kendilerini çoğunluk grubuna daha bağlı hisseder ve daha yakın ilişkiler kurabilirler. Buna karşın; azınlık grubu üyeleri çoğunluk grubu tarafından kabul görmedikleri yönünde bir algı geliştirdiklerinde ise var olan farkları büyütme eğilimde olmaktadırlar. Sellors ve Shelton (2003) kendi etnik gruplarıyla yüksek özdeşleşme düzeyi gösteren azınlık grubu üyelerinin, gruplar arası belirgin karakteristik farklılıklara karşı daha duyarlı olduklarını ve bu yüzden olumsuz sonuçları gruplar arası ayrımcılık temelinde değerlendirmeye daha yatkın olduklarını ifade etmektedir.

Toplumsal sistemi değiştirmeye yönelik girişimler, baskın grup tarafından bazı tepkilerle karşılanabilir. Baskın grup, kendi üstünlüğünü meşru gördüğü takdirde, dezavantajlı konumdaki grubun, gruplar arası mevcut durumu değiştirmeye yönelik girişimlerine yoğun bir ayrımcılıkla cevap verecektir (Tajfel ve Turner, 2004). Dezavantajlı konumdaki grubun girişimlerine karşı ortaya çıkan ayrımcılık hareketleri bu grubun üyeleri tarafından daha yoğun ve daha yüksek seviyelerde hissedilecektir.McCormack (1995) tarafından ABD'de yaşayan üç azınlık grubuna mensup (Asyalı, siyahî ve Hispanik) 221 üniversite öğrencisi ile yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre, katılımcıların % 47'si etnik aidiyetleri nedeniyle ayrımcılığa maruz

kaldıklarını ifade etmişlerdir. Kessler, Mickelson ve Williams (1999) tarafından 3032 azınlık grup üyesi katılımcıyla yapılan bir araştırmada da katılımcıların, yaklaşık % 60'ı günlük yaşamlarında ayrımcılık algıladıklarını belirtmişlerdir. Türkiye'de Akbaş (2010) tarafından yapılan araştırmada da Sünni çoğunluğa oranla Alevi azınlık daha yüksek düzeyde algılanan ayrımcılık rapor etmişlerdir. Çoymak (2009) da benzer şekilde, Türklere oranla Kürtlerin ve Zazaların kendilerine yönelik daha fazla ayrımcılık algıladıklarını bulmuştur.

Sonuç olarak, ilgili yazın dezavantajlı veya azınlık grup üyelerinin daha yüksek düzeyde algılanan ayrımcılık ifade ettiğini göstermektedir. Bu çalışma sonucunda da Kürt katılımcıların, Türklere oranla kendilerine yönelik daha yüksek düzeyde bireysel ve kolektif ayrımcılık algısı ortaya koyacakları düşünülmektedir.

Etnik gruplar arasındaki ilişkileri anlamak amacıyla SKK'nın getirdiği açıklamalar çok değerlidir. Türkiye'de yaşayan Türk ve Kürt etnik aidiyetine sahip bireylerin kendi iç grup ve dış grupları arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendirdiklerini ve iki grup arasındaki ayrımcılık algısını anlamak amacıyla SKK'nın getirdiği açıklamalardan yararlanmanın uygun olacağı düşünülmektedir. Buna karşın; hiç bir sosyal psikolojik yaklaşımın gruplar arası süreçlere getirdiği yaklaşımlar tek başına yeterli olmamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, gruplar arası süreçleri açıklamaya çalışan bir başka kuram olan Sosyal Baskınlık Kuramı'nın yaklaşımlarından da yararlanmaya çalışılacaktır.

Sosyal Baskınlık Kuramı (SBK)

Gruplar arası ilişkileri, önyargı ve etnik merkeziyetçiliği anlamaya yönelik etkin kuramlardan biri de Sidanius ve arkadaşları (1991) tarafından geliştirilen Sosyal Baskınlık Kuramı (SBK)'dır.SBK grup içi ilişkileri hiyerarşik sosyal sistemler bağlamında ele alıp incelemektir (Karaçanta, 2002). ABD'de yaşayan Afro-Amerikalıların Latin ve siyahlara oranla daha yüksek bir statüye sahip oldukları şeklindeki yaygın inanç grup temelli sosyal hiyerarşilere bir örnek olarak verilebilir (Sidanius, 1993). SBK'nın hedefi, tarihsel ve sosyal süreç içerisinde oluşmuş bu grup temelli sosyal hiyerarşilerin arka planında yatan temel mekanizmalarının işleyişini açıklamaktır. Sidanius, Pratto, van Laar ve Levin'e (2004) göre, SBK toplumların kültürel, ideolojik, politik ve yapısal yönlerini dikkate alarak, grup temelli toplumsal baskının psikolojik ve sosyal-bağlamsal süreçler arasındaki etkileşimlerini açıklamaya çalışmaktadır.

Tüm toplumsal yapıların, grup temelli sosyal katmanlardan oluşmaya meyilli olduğundan hareket eden SBK'ya göre, bütün toplumlar hiyerarşik olarak örgütlenmiş katmanlardan oluşmaktadır. Bu katmanlı yapının en üstünde bir veya birkaç baskın ve egemen grup bulunurken, diğer dezavantajlı gruplar ise hiyerarşik yapının alt taraflarında yer almaktadırlar (Sidanius ve Pratto, 1999, Sidanius ve Pratto, 2004). Sosyal gruplar, olumlu sosyal değer olarak nitelendirilen, siyasi otorite, güç, iyi beslenme, görkemli evler, avantajlı sağlık güvencesi, yüksek statü ve benzer değerlere sahip olmak isterler (Hewstone, Rubin ve Willis, 2002; Sidanius ve Pratto, 2004). Baskın olan sosyal grup, toplumsal değerleri şekillendiren, bunun yanında maddi kaynaklara veya önemli toplumsal sembollere sahip durumda iken dezavantajlı gruplar, bunlara sahip olmak için mücadele etmektedirler. Yüksek statülü gruplar ellerinde bulunan olumlu sosyal değeri korumak amacıyla var olan hiyerarşik yapıyı sürdürmek isterler (Sidanius ve Pratto, 1999). Üst gruplar, iç grubu kayırma ve dış grubu küçümseme yoluyla sahip oldukları güç ve kaynakları ellerinde bulundurmaya devam etmek ve statülerini korumak eğiliminde iken dezavantajlı grup üyeleri ise baskın gruba katılma umuduyla ile statükoyu

koruma eğiliminde olurlar (Sidanius ve Pratto, 1999; Sidanius ve Pratto, 2004). Dolayısıyla, SBK'ya göre çoğu durumda alt grup üyeleri, üst grubun bir üyesi olabilmek için var olan hiyerarşik yapının varlığını ve devamlılığını koruma yönünde bir eğilim gösterirler.

van Den Berghe (1978) toplumsal sistemleri yaş, cinsiyet (gender), nesil (descent) ve evlilik durumuna (marriage) göre dörde ayırırken Sidanius ve Pratto (2004) bu sistemleri amaçları doğrultusunda yaş, cinsiyet ve keyfi olarak oluşturulmuş sistemler (arbitrary-set) olmak üzere üç grup içerisinde ele almışlardır.

Bunlardan yaş ve cinsiyet sistemi biyolojik temelli sistemlerden oluşmaktadır.Keyfi olarak oluşturulmuş sistemler ise daha esnek ve değişebilir yapılardan oluşmaktadır. SBK sosyal hiyerarşi içerisinde yer alan bu cinsiyet ve keyfi olarak oluşturulmuş sistemlerinin ortaya çıkmasını açıklamaya çalışan bir kuramdır. SBK'ya göre bu üç sistemin her biri grup-temelli sosyal hiyerarşilerin oluşmasında ve devam ettirilmesinde farklı roller üstlenmektedir.Yaş temelli sosyal sisteme göre, yaşlı insanlar, olumlu sosyal değere daha fazla sahip olduğunu düşünecek ve yaşa bağlı sosyal hiyerarşiyi daha fazla sürdürme eğiliminde olacaklardır (Sidanius ve Pratto, 2004). Örneğin; çocukluk ve gençlik dönemlerinden geçen bir yetişkin, yaş olarak kendini daha yüksek statülü olarak değerlendirecek ve kendini yetişkin sosyal grubunu üyesi olarak çocuk ve ergen gruplarından hiyerarşik olarak daha yukarıda görme eğilimi gösterecektir. Yaşça daha büyük olanların ev ve işyerlerinde daha fazla sorumluluk aldıkları ifade edilmektedir. Kossowska'nın (aktaran, Redmond, 2011) büyük bir örneklemle Polonya'da yaptığı araştırmaya göre ellerine ekonomik güç verilen yaşlılar, gençlere oranla daha tutucu davranmışlardır. Cinsiyet temelli sosyal sisteme göre de erkeklerin kadınlardan daha fazla sosyal değere sahip olduğu düşünülmektedir (Sidanius ve Pratto, 2004). ABD Nüfus Bürosu'nun verilerine göre toplam nüfusun sadece % 49,2 sini oluşturan erkekler en az iki kişinin yaşadığı ailelerin % 64,2'sinin aile reisliğini yapmaktadır (Redmond, 2011). Sidanius ve Pratto'nun (2004) herhangi bir gencin veya kadının toplumsal hiyerarşinin üst basamaklarına çıkabileceğini ancak bunların tekil örnekler olacağını, SBK'nın ise genel toplumsal yapıyı değerlendirmeye çalıştığını ifade etmektedirler. SBK'nın ortaya koyduğu hiyerarşik sistemlerin sonuncu ise keyfi olarak oluşturulmuş sistemlerden oluşmaktadır. Keyfi olarak oluşturulmuş sosyal sistemler din, yasalar ya da kurumsal değerler gibi hiyerarşik faktörlerden oluşmaktadır. Sidanius ve Pratto (1999) ırk ve etnisite temelinde oluşmuş sosyal grupları keyfi olarak oluşturulmuş sosyal sistemler içerisinde değerlendirmektedir. Irk ve etnisite biyolojik kökenli olmasına rağmen, esnek ve bağlama göre değişebilen özellikleri nedeniyle grup temelli sosyal sistemler içerisinde ele alınmaktadır. Sidanius ve Pratto (1999) gruplar arası çatışmaların büyük bölümünün, inançların nesnel belirleyicilerinin zorunlu olmadığı keyfi olarak oluşturulmuş hiyerarşiler içerisinde ortaya çıktığını ifade etmektedirler.. Özellikle, farklı ırk veya etnisite gruplarına mensup bireylerin bir arada yaşadığı toplumlarda keyfi olarak oluşturulmuş hiyerarşiler, çatışmaların ortaya çıkmasında çok belirleyici olmaktadır. SBK da SKK gibi iç-grupla özdeşleşme düzeyinin dış-grup ayrımcılığının seviyesini belirlediğini ifade etmektedir (Sidanius, Liu, Pratto ve Shaw, 1994). Bunun yanında, üst grup üyelerinin alt grupların tümüne karşı aynı derecede önyargı göstermedikleri iddia edilmiştir. Kaiser ve Pratt-Haytt'ın (2009) yaptığı çalışmaya göre üst grup üyeleri, alt gruplara, özdeşleşme ve kendi gruplarına oluşturdukları tehdit seviyelerine göre farklı oranlarda ayrımcılık uygulamaktadır.Sidanius ve Pratto (1999) birden fazla alt grup üyeliğinin kesişmesi durumunda bireylerin daha fazla ayrımcılığa maruz kalacağını belirtmektedir. Sidanius ve Pratto (1999 ve 2004) tarafından

oluşturulan SBK üç temel varsayım üzerinden şekillendirilmiştir: 1- Tüm toplumlar yaşa ve cinsiyete dayalı hiyerarşik yapılara eğilimli iken keyfi olarak oluşturulmuş sosyal hiyerarşiler sadece ekonomik olarak artı değerin ortaya çıktığı toplumlarda görülür. 2- Cinsiyetçilik, ırkçılık, etnik merkeziyetçilik gibi gruplar arası çatışmaların birçok türü insanoğlunun grup-temelli sosyal hiyerarşilere olan yatkınlığını gösterir. 3- Hiyerarşik toplumsal sistemler grup-temelli sosyal hiyerarşiyi arttırıcı veya azaltıcı güçlerin etkilerine eşit derecede maruz kalmaktadır.

Sosyal Baskınlık Kuramı'na göre grup temelli sosyal hiyerarşiler ve birey temelli sosyal hiyerarşiler arasında bazı farklılıklar vardır. Birey temelli sosyal hiyerarşilerde bireyler, belli bir gücü elinde bulundurmayı, saygınlık ve otorite sahibi olmayı, politik veya akademik olarak başarılı olmayı bireysel çabalarının sonucunda elde ederken; grup temelli sosyal hiyerarşilerde ise sosyal güç, saygınlık ve otorite sahibi olma gibi bazı yetkiler üyesi olunan sosyal grubun konumu aracılığıyla elde edilir (Sidanius ve Pratto, 2004). SBK, grup-temelli sosyal hiyerarşilerin ortak bireysel ayrımcılık (aggreated individual discrimination), ortak kurumsal ayrımcılık (aggreated institutinal discrimination), ve davranışsal asimetri (behavioral assymmetry) olmak üzere üç temel süreç aracılığıyla ortaya çıktığını iddia etmektedir (Sidanius ve Pratto, 2004). SBK'ya göre bu üç süreç grup kimliğinden, sosyal karşılaştırma süreçlerinden ve sosyal baskınlık yöneliminden etkilenen mitlerin meşrulaştırılmasıyla ortaya çıkmaktadır (Karaçanta, 2002). Günlük yaşam içerisinde bir grubun üyelerini, basit hatta bazen önemsiz bir şekilde, sadece o gruba üye oldukları için ayrımcılığa tabi tutmak ortak bireysel ayrımcılık olarak değerlendirilirken, kanunlarla, hastane ve bankalar gibi sosyal kurumlar aracılığıyla ayrımcılık uygulamak ise ortak kurumsal ayrımcılık olarak nitelendirilmektedir. Alt toplumsal gruba üye birinin, bu üyeliği sebebiyle yani etnik, dini veya cinsel aidiyetleri nedeniyle işyerindeki terfisinin gerçekleştirilmemesi ortak bireysel ayrımcılığa örnek olarak verilebilir. Sidanius ve Pratto (2004) bu tür bireysel ayrımcılıkların haftalar, yıllar ve yüzyıllar gibi uzun süreler boyunca devam etmesi durumunda toplumsal gruplar arasında çok açık güç ve belirgin farklılıkların ortaya çıktığını belirtmektedir. Grup temelli sosyal hiyerarşiler sadece bireysel ayrımcılık davranışlarıyla ortaya çıkmamaktadır.Bireysel ayrımcılığın yanı sıra resmi veya özel kurumlar, kanunlar, mahkemeler, bankalar, hastaneler ve okullar aracılığıyla da grup temelli ayrımcılık davranışlarının ortaya çıkması sağlanabilir. Pratto ve arkadaşlarına (2000) göre üst gruplar, ellerinde bulunan yasal (polis, asker vb.) kurumlarla alt gruplara baskı ve şiddet uygulamakta, bu yolla avantajlı konumlarını sürdürmeyi hedeflemektedir. Toplumsal gruplara karşı ayrımcılıklar bu tür kurumsal yapılar sayesinde devamını sürdürebilir. Farklı ülkelerde yapılmış bazı çalışmalara göre düşük statülü gruplara mensup bireyler, üst grup üyelerine oranla resmi makamlar tarafından daha yüksek düzeylerde cezalandırılmaktadır (Chevigny'den aktaran, Pratto ve ark., 2000). Buradan hareketle, emniyet, ordu ve yargı gibi kurumların, gruplar arasındaki eşitsizliğin sürdürülmesine katkıda bulunduğu iddia edilebilir (Sidanius, Liu, Pratto ve Shaw, 1994). Grup temelli sosyal hiyerarşiler davranışsal asimetri olarak nitelendirilen mekanizmalar aracılığıyla da üretilebilir veya sürdürülebilir (Sidanius, ve Pratto, 2004). Davranışsal asimetriye göre, hiyerarşinin farklı düzeyindeki grupların davranış örüntüleri farklılık göstermektedir. Sidanius ve Pratto (2004) davranışsal asimetrinin bireylerin sosyalleşme kalıpları, kişisel özellikleri ve meşrulaştırıcı ideolojilerden de etkilendiğini ifade etmişlerdir. SBK'ya göre toplumsal hiyerarşi üst grupların baskıcı davranışlarının yanı sıra alt grupların uyumlu ve sistemi destekleyici davranışları sayesinde varlığını sürdürmektedir. Sidanius ve Pratto (2004) davranışsal asimetrinin dört farklı çeşidini tanımlamıştır: a) Asimetrik

iç-grup yanlılığı (assymetrical in-group bias), b) Dış-grup yanlılığı veya dış-grubu savunma (out-group favoritism or defence), c) Kendini engelleme (self-debilitation) ve son olarak d) İdeolojik asimetri (ideological asymetry).

Sosyal kimlik kuramına benzer şekilde SBK'da da bir iç-grup yanlılığından söz edilebilir. Bu eğilimin şiddeti bir sosyal gruptan diğerine farklılık göstermektedir. Sidanius ve Pratto'nun (2004) asimetrik iç-grup yanlılığı olarak nitelendirdikleri kavrama göre alt gruplar, yüksek statülü gruplara oranla daha düşük düzeyde iç-grup yanlılığı göstermektedirler. İç grup üyelerinin dış grup üyeleri lehine ayrımcılık yapması durumunda da dış grup yanlılığı davranışı ortaya çıkmaktadır (Karaçanta, 2002). Davranışsal asimetrinin üçüncü çeşidi olan kendini engelleme ise alt grup üyelerinin kendileriyle ilgili düşük beklentileri nedeniyle gerçek yeteneklerini tam olarak gösterememeleri durumunda ortaya çıkmaktadır (Sidanius ve Pratto, 2004).Sosyal baskınlık kuramı davranışsal asimetri ile sonuçlanan ideolojileri hiyerarşiyi meşrulaştırıcı mitler (hierarchy-legitimizing myths) olarak tanımlamaktadır. Bu mitler hiyerarşiyi arttırıcı (hierarchy-enhancing) ve hiyerarşiyi azaltıcı (hierarchy-attenuating) mitler olmak üzere ikiye ayrılır (Sidanius ve Pratto, 1999; Sidanius ve Pratto, 2004). Hiyerarşiyi attırıcı mitler var olan hiyerarşik yapının değişmeden varlığını sürdürmesini sağlarken, hiyerarşiyi azaltıcı mitler grup temelli sosyal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Hiyerarşi azaltıcı mitler sosyal adalete hizmet eden ve eşitliği ön planda tutan ideolojilere işaret etmektedir (Kıral, 2009). Irkçılık, cinsiyet ayrımcılığı, milliyetçilk ve yabancı düşmanlığı hiyererşiyi arttırıcı mitlere feminizm ve sosyalizm gibi yaklaşımlar ise hiyerarşiyi azaltıcı mitlere örnek olarak gösterilebilir (Hasta, Kıral ve Yalçın, 2011; Tekeş, 2013).Davranışsal asimetrinin son boyutu olan asimetrik ideoloji türüne göre, yüksek statülü gruplar var olan sistemi sürdürme yönünde eğilim göstereceğinden daha muhafazakâr ideolojileri benimseyeceklerdir.Sidanius ve Pratto'ya (1999 ve 2004) göre sosyal statüsü yüksek gruplar daha yüksek düzeyde siyasal muhafazakârlık göstereceklerdir.

Sosyal baskınlık kuramı toplumsal gruplar arasındaki eşitsizliğin ortaya çıkmasının arka planını açıklarken hiyerarşiyi arttırıcı mitlerin ve ideolojilerin önemli olduğunu vurgulamaktadır. SBK bu mitlerin ve ideolojilerin yanı sıra sosyal baskınlık yönelimi (social dominance orientation) olarak tanımladığı kavram ile de sosyal adaletsizliklerin varlığının devam etmesinin nedenlerini açıklamaya çalışmaktadır. Sosyal baskınlık yönelimi, kısaca üst grupların alt gruplar üzerinde baskınlık kurma isteği olarak nitelendirilebilir (Sidanius, 1993; Sidanius ve Pratto, 1999; Sidanius ve Pratto, 2004; Sidanius, Pratto, van Laar ve Levin, 2004). Otoriteryenizm ve benzeri kavramlarla karıştırılan sosyal baskınlık yönelimi belki de SBK'nın en tartışmalı kavramlarından birisidir (Redmond, 2011). Pratto ve arkadaşlarına (2000) göre, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler, grup hiyerarşisini desteklerken, sosyal baskınlık yönelimi düşük olan bireyler ise gruplar arası güç ve statü eşitliğini savunurlar. ABD'de yapılan bazı çalışmalarda ırkçılık, cinsiyetçilik ve eşitlik karşıtı düşünceler ile sosyal baskınlık yönelimi arasında pozitif yönlü ilişkiler belirlenmiştir (Pratto ve arkadaşları, 1994; Sidanius, Pratto ve Bobo, 1994). Akbaş (2010) tarafından yapılan çalışmada da Sünni grubun Alevi gruba oranla daha az eşitlikçi olduğu bulunmuştur.

Sosyal baskınlık yönelimi, iç-grup yanlılığının yanı sıra dış grup ayrımcılığı yoluyla oluşan düşmanca davranışların ortaya çıkmasının da önemli nedenlerinden birisidir (Sidanius ve Pratto, 1999; Sidanius ve Pratto, 2004). Herhangi bir grubun üstünlüğünü meşru gören veya toplumsal eşitsizliği temel alan ideolojilerle sosyal baskınlık yönelimi arasında pozitif yönlü bir ilişki

vardır. Pratto ve meslektaşları (1994) yaptıkları bir çalışmada yüksek sosyal baskınlık yönelimine sahip bireylerin ırkçılık, cinsiyetçilik ve milliyetçilik puanları arasında anlamlı bir ilişki (r=.50) bulmuşlardır. Crocker ve Luhtanen'a (1990) göre, grup statüsü tehdit altında bulunan üst grup üyeleri, alt grubun üyelerine karşı yüksek düzeyde ayrımcılık davranışı gösterme eğiliminde olurlar. Güney Afrika ve Amerika'da yapılan bir çalışmaya göre de Güney Afrikalı beyazların, Güney Afrikalı ve Amerikalı siyahlara göre daha yüksek düzeyde sosyal baskınlık yönelimine sahip olduğu bulunmuştur (Heaven , Greene, Stones ve Caputi, 2000). Sosyal psikoloji disiplininin, gruplar arası süreçlerde kullandığı iki önemli yaklaşım olan SKK ve SBK'nın birbiriyle kesişen açıklamaları da bulunmaktadır. Bu çalışmada da iki kuramsal yaklaşımın kesişen yönlerinden yararlanmaya çalışılacaktır. Her iki kuramsal yaklaşım da üyesi olunan sosyal grupla özdeşleşme düzeyinin gruplar arası ilişkileri ve bu ilişkiler sonucunda ortaya çıkacak bireysel algıları etkileyeceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmada da kolektif benlik düzeyi ve sosyal baskınlık düzeyinin gruplar arası meşruiyet ve ayrımcılık algısına etkilerine bakılacaktır.İlgili alanyazın ve çalışmalar doğrultusunda, Türkiye'deki ikinci büyük çoğunluğu oluşturan Kürtlerin, daha düşük düzeyde sosyal baskınlık yönelimi rapor etmeleri beklenmektedir.Sosyal baskınlık yönelimi ve kolektif benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkinin, Kürt grubuna oranla Türk grubunda daha yüksek çıkması beklenmektedir.

Sosyal Kimlik Kuramı ve Sosyal Baskınlık Kuramı'nın yanı sıra gruplar arası süreçleri değerlendirme de kullanılan bir başka sosyal psikolojik yaklaşım da Sosyal Temas Hipotezi'dir.

Sosyal Temas Hipotezi

Sosyal bilimlerin anlamaya çalıştığı temel olgulardan birisi de önyargılardır. Bir dış-gruba karşı olumsuz kalıpyargısal tutumların var olması (Hogg ve Vaughan, 2007) olarak nitelenen önyargı, sadece ayrımcılığa neden olmakla kalmayıp ayrıca gruplar arası çatışmanın ve hatta şiddetin gelişiminde de anahtar bir rol oynamaktadır (Gürkaynak, 2012). Allport'un (1954) önemli eseri "The Nature of Prejudice" ile temel varsayımlarını ortaya koyduğu Sosyal Temas Hipotezi, gruplar arası önyargının azaltılması için gerekli durumsal koşulların neler olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Sosyal temas hipotezi, gruplar arası ilişkileri geliştirmek için kullanılan en etkili stratejilerden biri olarak kabul görmektedir ve uzun yıllardır kullanılmaktadır (Dovidio, Gaertner, Kawakami, 2003). Pettigrew (1998) Sosyal temas hipotezinin hem kuramsal dayanakları hem de politik önemi nedeniyle sosyal bilimler alanında çok ilgi çektiğini iddia etmektedir.

Allport (1954) kuramını bir takım deneysel çalışmaların sonuçlarına dayanarak ortaya koymuştur. Örneğin; Sims ve Patrick'in (1936) yaptığı çalışmaya göre, daha fazla siyahînin yaşadığı ABD'nin kuzey bölgelerinde, siyahî öğrencilerle aynı okullarda eğitim gören beyaz öğrenciler güney bölgelerindeki akranlarına oranla siyahîlere karşı daha düşük oranlarda önyargıya sahip olmaktadırlar. Sosyal temasın önyargıyı azalttığını gösteren benzer çalışmalar da sosyal temas hipotezininn dayanak noktalarını oluşturmaktadır (örneğin; Brophy 1945; Deutsch ve Collins, 1951).Allport (1954) gruplar arası sosyal temasın ve etkileşimin gruplar arası önyargıyı azaltabilmesi için dört temel koşulun bulunması gerektiğini öne sürmüştür. Bunlar; a) gruplar arasında eşit statü olması, b) grupların ortak hedeflerinin bulunması, c) gruplar arasında işbirliğinin sağlanması ve d) gruplar arası ilişkileri teşvik edici kültürel, yasal ve kurumsal desteğin bulunması olarak ortaya konmuştur.

Pettigrew (1998) gruplar arasında eşit sosyal statünün bulunmasının ve eşit statüyü

tanımlamanın da zor olduğunu belirtmekte, buna rağmen; gruplar arası sosyal temasın önyargıyı azalttığına dair birçok çalışmanın da bulunduğunu ifade etmektedir. Çünkü sosyal grupların eşitlik beklentisi ve eşit statü algıları durumsal farklılıklar göstermektedir. Gruplar arasında eşit statü bulunması ve grupların kendi istekleri doğrultusunda bir araya gelmeleri durumunda dış-gruba yönelik önyargılarda azalma görülmektedir. Patchen (1982) farklı ırklardan öğrencilerin bir arada bulunduğu bir okulda yaptığı çalışmada, okul ortamının eşit statü sağladığını ve bunun sonucunda da ırklar arası önyargının azaldığını bulmuştur. Islam ve Hewstone (1993) gruplar arasındaki olumsuz temas deneyimlerinin önyargıyı azaltmanın aksine arttırdığını ifade etmişlerdir.Gürkaynak (2012) 1960'larda Almaya'ya giden Türk işçileri ile Almanlar arasındaki önyargıların ve düşmanca tutumların karşılıklı olarak pekiştirildiğini ileri sürmektedir.Jackman ve Crane (1986) ise alt grup üyeleri ile sosyal temasın önyargılar üzerinde olumsuz etkileri bulunduğunu belirtmiştir. Mullen ve arkadaşları (aktaran, Pettigrew, 1998) yaptıkları meta-analiz çalışmasında alan araştırmalarında gruplar arası önyargının azaldığını fakat, laboratuar çalışmalarında önyargının arttığını bulmuşlardır.

Gruplar arası sosyal temasın ve etkileşimin gruplar arası önyargıyı azaltabilmesi için ikinci koşul ise grupların ortak hedefinin bulunması olarak belirtilmiştir.Pettigrew (1998) spor takımlarının başarılı olmak amacıyla bir araya gelmesini ortak hedefe örnek olarak göstermektedir.Brewer (1996) gruplar arası ilişkilerin, ancak üst hedef şemsiyesi altında buluşulması durumunda iyileşebileceğini iddia etmektedir. Grant-Thompson ve Wittig'e (1998) göre dış- grup üyeleri hakkındaki önyargı, sınırlı kaynakların ve avantajların korunmak istenmesi durumunda artmaktadır. Araştırmacılar, ABD içinde yaşanan etnik ve ırksal göçlerin sınırlı iş ve ekonomik kaynaklar nedeniyle çatışmalara neden olduğunu ve bunun sonucunda da önyargıların ve etnik çatışmaların artış gösterdiğini ifade etmektedir (Grant-Thompson ve Wittig, 1998). Gruplar arası işbirliğinin sağlanması Sosyal Temas Hipotezi'ne göre önyargının azalmasının bir diğer koşuludur. Sherif'in (1966) "Hırsızlar Mağarası" (Robbers Cave) olarak bilinen önemli çalışmasında da rekabet yerine işbirliğinin gruplar arası ilişkileri iyileştirdiği bulunmuştur. Pettigrew'e (1998) göre işbirliğinin sosyal teması arttırmasındaki en önemli çalışmaları okul ortamında yapılmıştır. Özellikle Aronson tarafından yapılan yapboz (jigsaw) sınıfları uygulaması ile öğrenciler arasındaki işbirliğinin gruplar arası önyargıları azalttığı bulunmuştur (Aronson, Wilson ve Akert, 2002). Sosyal temas hipotezi, gruplar arası önyargının azalması için, gruplar arası ilişkileri teşvik edici kültürel, yasal ve kurumsal desteğin bulunmasını son koşul olarak ortaya koymaktadır. Robinson ve Preston'a (1976) göre, toplumsal gruplar arası iletişim ve yasal makamların önyargıları ortadan kaldırmasına dair desteklerinin her ikisinin aynı anda bulunması durumunda önyargıların ortadan kalkması çok daha olasıdır. Kurumsal ve kültürel destekler yasalarla veya meşru görülen kurumların otoriteleriyle tesis edilebilir. Kurumsal otoriteler aracılığıyla toplumsal kabulün normları belirlenir (Pettigrew, 1998). Grant-Thompson ve Wittig (1998) otorite (öğretmen, diğer rol modelleri) tarafından destek verilmesi durumunda gruplar arasındaki etkileşimin olumlu sonuçlandığını, pozitif etkileşimin önyargıları zayıflattığını bulmuşlardır. Tropp ve Bianchi (2006) başta ABD olmak üzere tüm toplumsal yapıların değiştiğini, göç ve benzeri sebeplerle farklı etnik ve kültürel kimliklerin bir arada yaşamaya başladığını söylemektedir. Bundan dolayı, sosyal kurumlar ve toplumsal normlar, gruplar arası ilişkileri teşvik edici biçimde dönüşmeli, etnik ve kültürel farklılığı destekleyen politikalar ortaya konmalıdır. Sosyal temas hipotezi, bazı akademik çevreler, toplumsal kesimler ve gruplar tarafından desteklenmesine rağmen bir takım araştırmaların sonuçlarına dayanılarak eleştirilmeye de devam etmektedir. Allport (1954) farklı

gruplara üye bireyler arasındaki sosyal teması, gruplar arası çatışmanın azalması için etkili bir yol olarak görmektedir ancak bazı deneysel çalışmalar sosyal temas hipotezinin bu varsayımlarının tekrardan gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Daha önce de değinildiği gibi bazı çalışmalar işbirliği ve ortak hedef olmadan gerçekleşen sosyal temasın gruplar arası çatışmayı azaltmadığını, aksine arttırdığını iddia etmektedir.(Amir, 1969; Pettigrew, 1986; Tzeng ve Jackson, 1994). Hogg ve Vaughan'a (2007) göre, gruplar arasında gerçekleşen temasın büyük bölümü bireyler arasında kurulan temastır, bu yüzden grubun tamamına genellenmesinin makul bir nedeni yoktur. Moghaddam ve Soliday'a (1991) göre, eşit statülü olmayan etnik gruplar arasında sosyal temasın gerçekleşmesi durumunda, sosyal mesafe azalmaz aksine gruplar arası gerginlik düzeyi daha da yükselir. Ebert ve Foreman da ırklar arası temasın beyazlarla karşılaştırıldığında siyah azınlıklarda daha zayıf etki gösterdiğini bulmuşlardır (aktaran, Bullock, 2012). Buna karşın Bianchi ve Tropp'a (2006) göre sosyal temas sonucunda oluşan bireysel deneyim olumlu gruplar arası tutumlara neden olmaktadır.

Yapılan araştırmaların farklı sonuçlar vermesi ilginç bir çelişki oluşmasına neden olmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar bu çelişkinin nedenlerini anlamak için sosyal temasın iki yönüne yoğunlaşmaktadır. Islam ve Hewstone (1993) gruplar arası sosyal temasın niteliğinin nasıl algılandığının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Akbaş'a (2010) göre sosyal temasın niteliği en az temas miktarı kadar önemlidir. Hatta bazı çalışmalar sosyal temas niteliğinin sosyal temas miktarından daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Brown, Maras, Masser, Vivian ve Hewstone, 2001). Alevi ve Sünnilerle Amasya'da yapılan çalışmaya göre de sosyal temas kalitesi ile algılanan ayrımcılık arasında negatif yönlü bir ilişki vardır (Akbaş, 2010). Güler'in (2013) çalışmasında da Türk ve Kürt etnik grupları arasındaki sosyal temasın gruplar arasındaki sosyal mesafe ve önyargılar üzerinde olumlu etkileri olduğu bulunmuştur.

Yüzyıllardır bir arada yaşayan ve sosyal temas düzeylerinin çok yüksek olduğu düşünülen Türk ve Kürt etnik gruplarının sosyal temas düzeylerinin algılanan ayrımcılık düzeyine etkisinin araştırılmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Araştırma sonucunda, Sosyal temas hipotezinin temel varsayımları ve ilgili alanyazın ile tutarlı olarak Türk ve Kürt etnik grupları arasındaki sosyal temas niteliği ile algıladıkları ayrımcılık düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişkinin ortaya çıkması beklenmektedir. Hortaçsu'ya (1998) göre, gruplar arası ilişkiler günümüz sosyal psikolojisinin en önemli konularındandır. Toplumsal değişmeler nedeniyle daha fazla vurgulanmaya başlanan etnik kimlikler ve dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkan etnik çatışmalar bu konuları daha da ilgi çekici hale getirmiştir. Etnik vurguların ve sorunların artmasının tarihsel ve sosyal nedenleri de bulunmaktadır. Freeman'a (2003) göre etnik özdeşleşme düzeyi, üyesi olunan etnik grubun toplum içindeki konumu ve diğer gruplarla olan tarihsel arka planı ile de yakından ilgilidir. Bundan dolayı, yüzyıllardır bir arada yaşayan Türk ve Kürt etnik gruplarının tarihsel ilişkilerine değinilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.Bir sonraki bölümde bu iki etnik grubun tarih içindeki ilişkilerine yer verilecek, Türkiye Cumhuriyeti dönemine daha ayrıntılı biçimde değinilecektir.

ETNİK ÇATIŞMALAR VE ÖZELLİKLERİ

Soğuk Savaş'ın sona ermesi uluslararası gerilimlerin azalacağı ve istikrarın yükseleceğine yönelik genel bir beklenti yaratmıştır. Fakat bu büyük beklentiler, etnik çatışmaları hesaba

katmayarak oldukça aceleci ve iyimser bir özellik sergilemiştir. Bazı tahminlere göre günümüzde yaklaşık olarak seksen etnik çatışma ve kırk sekiz de etnik çatışma potansiyeli olan mesele vardır. Bu nedenle, dünyanın birçok bölgesinde vuku bulan etnik çatışmaların enginliği ve derinliği karşısında, bu görüşe inananlar büyük bir şaşkınlık içine düşmüşlerdir. O zamana kadar etnik çatışma terimi sıklıkla etnik karaktere değinilmeyerek, genel olarak devlet içi çatışmaların alanı içerisinde üstünkörü olarak tanımlanmıştır. Fakat Soğuk Savaş'ın sona ermesinden günümüze kadar geçen sürede yaşanan çatışmaların çoğunda etnisitenin baskın ya da etkili bir unsur olarak ortaya çıkmasıyla birlikte, daha önce yeterli önemi kazanamayan bu konu değerini olağanüstü arttırarak araştırılmayabaşlanmıştır.

Öte yandan, bilim insanları arasında etnik çatışmanın tanımı ve nedenleri hakkında çeşitli görüşler mevcuttur.Örneğin bir görüşe göre etnik çatışmalar, siyasi güç ve statüler için farklı gruplar arasındaki çabalara dayanırlar ve temel olarak devlet sistemi ile ilgilidirler. Buna göre, sadece bir tek etnik grubu olan çok az sayıda devlet olduğu için bu tür çatışmalar evrenseldir. Ayrıca, etnik çatışmalar en az bir grubun kendisini zarar görmüş olarak hissetmesini gerektiren bir duruma ihtiyaç duyarlar. Bu his, ayrımcılık veya adaletsiz bir güç paylaşımı ile ortaya çıkabilir. Eğer siyasi ve yasal kanallarla bu durumun düzeltilmesi olanaksız ise, o zaman bu durum şiddet içeren çatışmalarla sonuçlanabilir. Bu konuda bir başka görüş ise, "biz" ve "onlar" ayrımının yapılmasıyla etnik bir grup olarak hareket etmenin kişilere fırsatlar sunduğunu ve güvenlik duygusu verdiğini ve böylelikle etnik kimlik ve dayanışmanın ortak kader ve çıkarların idrak edilmesini sağladığını savunmaktadır. Bu nedenle, etniklerarası çatışmalar bu çıkarların mantıksal takibi sonucunda organize olan gruplar nedeni ile ortaya çıkarlar. Öte yandan, etnik gruplar ortak çıkarlarını koruyan ve yükselten siyasi girişimciler tarafından harekete geçirilirler. Ayrıca bu tür çatışmalara aşırı ve tehlikeli kutuplaşma yol açmakta ve bu durum yıkıcı şiddet için yüksek bir potansiyele sahip olmaktadır. Bu görüş, ekonomik depresyon, beklentilerin hayal kırıklığıyla sonuçlanması veya hızlı şehirleşme gibi sosyal streslerin etnik şiddete neden olduğunu ileri sürmektedir. Aslında etnik çatışma[*]"*kendilerini ve ötekilerini etnik terim ya da niteliklerle (köken, dil, din, ırk ve çeşitli kültürel unsurlar) tanımalayan gruplar arasındaki müzmün sosyopolitik anlaşmazlık ve cepheleşme olarak*" ifade edilebilir. Ayrıca, bu tür çatışmalar insan grupları farklı olduğu için değil, birbirine zıt ve uzlaşmaz olarak görünmelerini sağlayan bu farklılıklara özel anlamların yüklenmesiyle ortaya çıkar. Etnik gruplar arası çatışma ne kaçınılmaz ne de sonsuzdur. Genellikle çatışmalar yıllar süren bir periyotta doğar, büyür, sabitleşir, zayıflar ve yok olur. Bazen de onlar uykuda kalır ve daha sonraki bir tarihte yeniden ortaya çıkar. Tıpkı diğer çatışma türleri gibi etnik çatışmalar da şartlara göre daha kısa veya uzun süren bir kuluçka devrine girer. Bütün etnik çatışmaları ortaya çıkaran tek bir faktör de yoktur. Bununla birlikte dünyada meydana gelen etnik çatışmaların çoğu yoğun şiddetiçermektedir.

Etnik çatışmalar iki veya daha fazla etnik topluluk arasındaki önemli siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya topraksal meseleler hakkındaki bir ihtilaf olarak meydana gelebildiği gibi, devlet ile etnik grup veya gruplar arasındaki anlaşmazlıklardan da ortaya çıkabilmektedir. Aslında, etnik meselelerin çoğu etnik azınlığın veya grubun ikamet ettikleri devlet ile arasındaki ilişkilerinden kaynaklandığı için etnik çatışmalar genellikle devlet ile etnik grup veya gruplar arasında meydana gelmektedir.Bu durumun en önemli nedeni de birçok etnik grup ve etnik azınlığın çokuluslu devletlerde dezavantajlı pozisyonlar içerisinde olmalarıdır. Bu pozisyonlar, kültürel ve/veya fiziki baskı, ekonomik mahrumiyet, asimilasyon ve soykırım gibi durumları

içerebilmektedir. Böylelikle dezavantajlı olduğunu düşünen bir grup çatışmaya başvurarak konumunu yükseltmeye çalışabilir. Ayrıca böyle bir konumda olan etnik gruplar çoğu zaman ayrılma ya da self-determinasyon gibi taleplerde bulunurlar. Devletler de genellikle bu talepleri karşılamadıkları için grupların çatışmaya yönelmeleri büyük bir olasılık teşkil eder. Öte yandan, çatışmalara sadece grupların dezavantajlı konumda olması yol açmamakta, avantajlı bir etnik grup da kendi statüsünü pekiştirmek için çatışmaya başvurabilmektedir. Bununla birlikte etnik gruplardan birinin devleti kontrol etmesi durumunda da çatışmalar meydana gelebilmektedir. Bu durum, egemen olmayan etnik grup ya da grupların baskın ulusal grubun devlete bağlılık talepleri ile kendi etnik kimliklerini koruma arzuları arasında kalmalarına neden olmakta ve eğer etnik gruplar baskın etnik grubun asimilasyon çabalarına direnirlerse etnik çatışmaları ortaya çıkarmaktadır.

Tüm bunlarla birlikte etnik çatışmaların çok farklı sebeplerden ötürü ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bazı durumlarda modernleşme sürecindeki olumsuzluklar, ekonomik yoksunluk, beklentilerin gerçekleşmemesi ile doğan hayal kırıklıkları etnik çatışmalara sebep olurken, bazen de etnik farklılıklardan ve sosyoekonomik koşullardan yararlanan elitlerin grup üyelerini harekete geçirmeleri etnik çatışmaları doğurabilmektedir. Neticede etnik çatışmalar çok farklı sebeplere dayanarak ortaya çıktığı için bu tür çatışmaların nedenlerini genellemek oldukça zordur.

ETNİK ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜNDE ULUSLARARASI BOYUT

Soğuk Savaş sonrası dönemde oldukça fazla bir oranda ortaya çıkan ve uluslararası güvenlik ve istikrar üzerinde ciddi etkilerde bulunan etnik çatışmaları çözmek, gerek uluslararası topluluk gerekse çatışmanın çözümü hakkındaki çalışmalar için önemli bir konu hâline gelmiştir.

Bu nedenle etnik çatışmalara yönelik yapılan uluslararası müdahalelere geçmeden önce, etnik çatışmanın çözümü ile ilgili bazı görüş ve yaklaşımları incelemeyi daha uygun buluyoruz. Bu konuda dikkati çeken yaklaşımlardan biri, çatışmadaki her bir tarafa, erişecekleri alternatif maliyetler, çareler, değerler ve amaçlar ile diğer tarafın görüşlerinin de doğru bir biçimde bildirildiği durumlarda tarafların kabul edeceği sonuçların ortaya çıkacağını ileri sürmektedir. Buna göre, çatışmanın çözümlenmesinde atılacak adımlar arasında tarafların ve meselenin analizi; tarafların ilişkilerini müzakere etmek için uzlaşma masasına getirilmeleri; sorunların ne olduğu hakkında bir anlaşmaya varılması ve olası seçeneklerin gözden geçirilmesi gibi konular bulunmaktadır. Ayrıca, herhangi bir çatışmayı çözmekte dünya toplumu ile çatışmanın doğasını anlamanın ve analiz etmenin de oldukça önemli bir rol oynadığı ileri sürülmüştür. Buna göre, dünya toplumunun doğasını incelemek çatışmanın yapısal nedenleri, sosyal ve siyasi değişimin sonuçları, iç çatışmaların uluslararası ilişkilere yayılması ve bu tür diğer fenomenler hakkındaki durumlara odaklanmayı içermektedir. Bununla birlikte, çatışmanın tarafları ve üçüncü taraflar, eğer çatışmayı çözmekte etkili olmak istiyorlarsa, dünya trendine ve şartlarına uymak zorunda olduklarından, onlara ancak bu analiz yol gösterecektir. Çatışmanın doğasını incelemek ise üçüncü taraflar için daha kolay ve çabuk idrak edilmektedir. Fakat öte yandan, müdahale eden tarafın çatışmaya yönelik girişimlerinin sonuçlarını kavraması da oldukça şüpheli bir durumdur.Ayrıca, bazı kritik yanlış anlaşılmalar tarafların karşılıklı ilişkilerinde değişimlere neden olabildiği için çatışmanın çözümüne engel teşkil edebilmektedir. Bu nedenle tarafların birbirlerini çok iyi anlamaları gerekmekte ve bu konuda da üçüncü taraflara önemli görevler düşmektedir.

Başka bir yaklaşım da, savaşan taraflar arasındaki güç dengesinin dış müdahale ile ayarlanmasıyla çatışmanın çözümlenebileceğini ileri sürmektedir. Bu çözüm, doğrudan askerî müdahale yoluyla güçlü tarafı kısmen silahsızlandırarak veya abluka altına alarak ve daha zayıf tarafı da silahlandırarak acı veren yenişememe durumunun sonlandırılmasıyla meydana gelecektir. Buna göre, iki taraf da gelecekte savaşa girişmenin onlara yarar değil de, zarar getireceğini idrak ettiklerinde ise antlaşma masasına oturacaklardır. Böylelikle, özellikle sivillere karşı artan şiddet ve güvenlik çıkmazları da giderilecektir. Bununla birlikte, her iki taraf da anlaşmayı kabul edene kadar etnikler arası şiddeti engellemek için iki tarafı da zorlayacak bir ülkeye ihtiyaç vardır. Fakat müdahale edenler, müdahale güçleri terk ettikten sonra, güçlü tarafın antlaşmayı desteklemesi konusunda onu zorlayamadıkları için bu yaklaşımın uygulanması oldukça zor gözükmektedir.

Etnik çatışmaların çözümü için önerilen bir diğer yaklaşım da hükümetin ve ekonominin çökmesi, iç şiddetin yaşanması gibi durumlar nedeniyle kendi vatandaşlarını tehlikeye atan ve komşu devletleri de tehdit eden bir ülkenin, adil ve özgür bir seçimi takiben kendi kendini yönetebilmesine kadar, kritik hükümet fonksiyonlarını yönetmek doğrultusunda “uluslararası bir himaye” altında idare edilerek çatışmanın çözüme ulaşacağını ileri sürer. Başka bir ifade ile, bu yaklaşım çatışmanın çözümü için ideal olanın başarısız olmuş bir devletin gönüllü olarak uluslararası bir icra ediciye belirli fonksiyonlarını devretmesi olduğunu savunur. Bu görüşü savunanlar, 1992’den 1993’e kadar Kamboçya’daki BM müdahalesini, özgür seçimler için güvenli bir çevre yaratmasını nedeni ile himayeciliğin en başarılı örneği olarak kabul ederler. Fakat Kamboçya vakası etnik bir çatışma değil, Kamboçya’nın idaresi hakkında gerçekleşen ideolojik bir savaştır. Aslında, bu yaklaşımın savunduğu yöntem, Somali’de insani amaçla başlayan ve devletin yeniden inşasına doğru yönelen ABD-BM misyonu tarafından uygulanmış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ayrıca, uluslararası bir himayeci güç hızlı, etkili ve ucuz bir biçimde etnik bir iç savaşı durdurduğu, kurumların yeniden inşa edilmesini başardığı ve özgür seçimleri temin ettiği durumlarda bile, eğer seçim sonuçları tüm tarafların güvenliğini ve çıkarlarını korumuyorsa, çatışmanın çözümü için etkili olamayacaktır.

Neticede, etnik çatışmaları çözmeye yönelik görüş ve yaklaşımlar hakkında daha pek çok örnek vermek mümkündür. Fakat daha önce de belirtildiği gibi, uluslararası topluluk bu tür çatışmalara yönelik barışın korunması, barışın sağlanması ve kalıcı barışın inşa edilmesi yaklaşımlarını benimsemekte ve bu yaklaşımlara dayanarak etnik çatışmaları diplomatik ve askerî müdahale ile arabuluculuk yollarını kullanarak çözmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte, bu üç stratejiye dayanarak yapılan müdahaleler sonucunda, taraflar arasındaki çatışma hâlâ devam ediyor ve toplumdaki ayrılık güçlü bir şeklide ilerliyorsa, bu durumda uluslararası topluluk etnik ayrılmayı da bir seçenek olarakgörebilmektedir.

Etnik Çatışmalara Uluslararası Müdahaleler ve Sonuçları

Genel olarak etnik çatışmaları çözmek için üç temel metot vardır.Bunlardan ilki, tarafların şiddete başvurarak bir çatışmayı çözmesi ile gerçekleşmektedir. Bir başka ifade ile çatışmadaki bir tarafın askerî zafer elde etmesi ile mücadele bitmiş olacaktır. Fakat bu metot, oldukça sert ve şiddetli olduğu için uluslararası topluluğunuygun bulduğu bir yöntem değildir.İkinci metot, tarafların barışçıl ve uzlaşmacı bir şekilde anlaşmaya çalışarak farklılıklarını çözmesi ile ilgilidir. Örneğin, bir çatışmada her iki tarafında kazanması veya çatışmaya devam etmesi olası değilse, çatışmanın sonlanmasında her iki tarafında bir derecede kazanç elde etme olasılığı ortaya çıkacaktır. Bu şartların varlığı, tarafların barışçıl ve uzlaşmacı ilişkilerde bulunmasına ve

ek seçenekler keşfetmesine yol açarak çatışmayı sonlandırabilir. Böyle bir yöntemle çatışmayı çözmek uluslararası topluluk tarafından uygun bulunmaktadır. Üçüncü ve son metot ise, uluslararası anlamda üçüncü bir tarafın çatışmaya karışması ile çatışmanın sonlanmasıdır. Bu durum, üçüncü tarafın verdiği kararların çatışmanın tarafları tarafından kabul edilmesi veya çözüm için gerekli bazı şartların üçüncü tarafın çatışan taraflara uygulatmasıyla oluşmaktadır.

Uluslararası üçüncü tarafların müdahalelerinin ortaya çıkmasında ise bölgesel ve uluslararası istikrar ve güvenlik hakkında endişe duymak, hegemonik hırslar, karşıt gruplara etnik sempati, uluslararası sorumluluk duygusu, dünya veya bölgesel düzenle ilgili düşünceler ve insani endişeler gibi çok geniş çeşitlilikte olan saikler etkili olabilmektedir. Bu nedenle, etnik çatışmalara uluslararası üçüncü bir tarafın müdahalesi genellikle "nevi şahsına münhasır" bir özellik sergilemekte ve böylelikle müdahale stratejileri de vakadan vakaya değişmektedir.Dolayısıyla çatışmaya yönelik çözümleri tam olarak açıklamak ve onları kategorilere koymak oldukça zordur. Çünkü uluslararası etnik mücadeleler çoğu zaman bir veya birden çok temsilcilik tarafından çok yönlü müdahale çabalarını da doğurabilmektedir. Başka bir ifade ile farklı hareketleri ve müdahale şeklileri olan üçüncü taraflar tarafından etnik çatışmalara müdahale edilebilmektedir. Örneğin, 1988-1989'da Namibya'da BM barışı koruma ve denetleme görevi üstlenirken, ABD arabuluculuk faaliyetlerine girişmiştir.

Öte yandan, Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte, uluslararası çatışmaların yönetimi ve çözümünde önemli bir dönüm noktası yaşanmıştır. Soğuk Savaş döneminde, uluslararası ihtilafları düzeltmek için üçüncü tarafların çabaları o zamanki dünya politikalarının özelliği nedeniyle çok etkili olamamıştır. Fakat çoğu bilim insanı için Soğuk Savaş'ın bitmesiyle uluslararası çatışmaların kolektif ve çok taraflı yönetimi ile ilgili yeni bir dönem başlamıştır. Örneğin, BM 1988'den beri önceki yıllara göre çoğu çatışma yönetimi aktivitelerinde iki kez düşünerek ve daha planlı bir şekilde hareket etmektedir. Çeşitli barışı koruma aktivitelerini de eklersek BM'nin çatışma yönetimi aktivitelerinin sahası, Afganistan ve Batı Sahra'daki genel sekreter tarafından desteklenen iyi niyet misyonundan (good offices) İran Körfezi'ndeki askerî müdahaleye ve dünyanın herhangi bir yerindeki zorlayıcı tedbirlere kadar değişen bir özellik göstermektedir.

Kuşkusuz, çatışmanın yönetimi ve çözümü ne BM'nin ne de uluslararası hükümetlerarası örgütlerin hâkimiyeti altındadır. Üçüncü taraflar ulus-devletlerden veya devletlerin koalisyonlarından, ulusüstü veya ulusaltı organizasyonlardan, ad hoc komisyonlarından, kişilerden veya diğer uluslararası mevkideki aktörlerden oluşabilir. Bunların hepsi, çatışma yönetiminin temsilcileri olarak adlandırılırlar. Bu nedenle, çatışma yönetimi uygulamalarının niteliklerini belirleyen aktiviteler onları üstlenen temsilcilere göre değişmektedir. Bazı aktiviteler taraflar arası iletişime yardım etmek ve meseleleri telaffuz etmek gibi öncelikle prosedürle ilgili önemlere odaklanırken, bazıları da antlaşmaların uygulanıp uygulanmadığını denetleme ve komisyonlar kurma gibi daha doğrudan ve daha aktif bir özellik içermektedir. Arabuluculuk, hakemlik ve resmî hüküm verme gibi faaliyetler ise ihtilafların devamlı olarak yönetim ve çözüm merkezini idare eden temsilcilikler tarafından yapılmaktadır. Bu uygulamaların hepsi, devletler arası ciddi güvenlik ihtilaflarını ve/veya sistemle ilgili doğabilecekyoğun sonuçları azaltmayı amaçlayan uygulamalardır. Fakat buradaki asıl soru üçüncü tarafların bunu başarmakta etkili olupolmadıklarıdır.

Neticede, günümüzde üçüncü taraf müdahalelerinin temel doğası değişmiştir. Soğuk Savaş döneminde BM'nin barışı koruma görevi gibi çok taraflı müdahalelerin çoğu, devletler arası bir

uzlaşma elde edildikten sonra meydana gelmiş ve tarafsız güçler, savaşan devletler arasındaki ilişkilerin normalleşmesi sürecinde bir çeşit güven inşası mekanizması veya arabulucular olarak hizmet vermişlerdir. Yakın zamanlarda ise, bu tür görevler ya savaşın ortasında ya da şiddetin ortaya çıkmasından önce üstlenilmektedir. Soğuk Savaş dönemindeki örneklerine benzemeyen bu yeni müdahale çeşitleri genellikle etnik çatışmalara uygulanmaktadır. Uluslararası üçüncü tarafların etnik çatışmalara uyguladığı bu tür müdahaleler arasında ise taraflar arası iletişime yardım etmek ya da meselenin açıkça telaffuz edilmesi gibi faaliyetleri içeren iyi niyet misyonu; çatışmanın çözümü için planları çizmeyi ve ilerletmeyi amaçlayan arabuluculuk faaliyetleri; durumun incelenmesi ve gözlemlenmesi için komisyonların kurulmasıyla oluşan bilgi toplama ve araştırma misyonu (fact finding); barışı koruma gücü, silah ambargosu, askerî yardım gibi doğrudan fiziki müdahaleler ve tarafların yargılanması sayılabilmektedir. Bununla birlikte, etnik çatışmalara uluslararası üçüncü bir taraf insani müdahaleler de bulunabilmektedir. Bu tür müdahaleler çoğu zaman, etnik savaş ve soykırım gibi aşırı durumlar var olduğunda yapılmaktave genellikle kendini savunamayan ve daha zayıf olan bir grubu kurtarmaya yönelik bir amaç taşımaktadırlar. Bu nedenle, insani müdahaleler dengeli ve tarafsız bir şekilde tarafları savunmaya gerek duymazlar. Öte yandan, bu çalışmada etnik çatışmalara yönelik uluslararası müdahalelerin diplomatik müdahale, askerî müdahale, arabuluculuk ve etnik ayrılmanın sağlanması olarak dört başlık altında incelenmesini daha uygun buluyoruz.

1. Diplomatik Müdahale

Diplomatik müdahaleler, diğer devletlerde vuku bulmakta olan insan ve azınlık hakları ihlalleri nedeni ile devletler veya uluslararası örgütler tarafından bu devletlere baskı uygulama veya ihlalleri kınama şeklinde gerçekleşmektedir. Örneğin, Batılı hükümetler Bosna, Çeçenistan, Ruanda ve Sudan'daki insan hakları ihlallerini ihbar etmeleri için yerel halkı yüreklendirmek istemiş ve bu ihlalleri diplomasi perdesi arkasında kınamışlardır. Özellikle uluslararası normlar, kabul edilemez bu davranışları sergilemesi nedeniyle tarafların zarara uğramasında çok önemlidir. Fakat bu konuda en önemli görev devletlere düşmektedir. Çünkü devletler, uluslararası normları kabul etmeyen ve bu normlara göre davranmayan etnik liderleri ve rejimleri, uluslararası topluluğa dâhil etme veya hariç tutma gibi (bir nevi ödül veya ceza içerikli) kararlar verme hakkına sahiptir. Hariç tutma veya dâhil etme, çatışan tarafların bazen daha sorumlu bir davranış içinde davranmasını sağlayabilir. Örneğin, uluslararası örgütlere üyelik şartları Romanya ve Macaristan'daki etnik çatışmaları hafifletmekte ve Türkiye'nin Avrupa'ya kabul edilme arzusu da Kürt azınlığına karşı faaliyetlerini sınırlamakta etkili olabilmektedir.

Neticede, bu tür diplomatik müdahaleler etnik çatışmaların maliyetini yükseltmeyi sağlayabilir ve uluslararası topluluğa kabul edilme veya topluluk tarafından tanınmaya yönelik amaçlar nedeniyle grup liderlerini uluslararası kuralları kabul etmeye teşvik edebilir. Ancak çatışmaların yoğun olduğu yerlerde uluslararası tavsiyeler ve uyarıların tarafları çatışmadan caydırması veya çatışmanın şiddetini sonlandırması oldukça düşük bir olasılıktır.

Uluslararası topluluk tarafından kınanma, tanınmama, topluluğa dâhil edilmeme ve diplomatik ilişkilerin kesilmesi gibi faaliyetlerin yanı sıra, etnik çatışmalara önleyici diplomasi yoluyla da müdahale edilebilmektedir. Önleyici diplomasi, muhalif tarafların çatışmaya başlamasından önce çatışmayı önlemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, önceden hareket etmek sonradan hareket etmeye göre daha az maliyetli ve daha çok etkilidir. Çünkü daha sonra hareket etmek çatışan tarafları harekete geçirir; mülteciler yaratır ve tarafların düşmanlığını

derinleştirir.Bu tür bir müdahale bilgi toplama misyonu, iyi niyet misyonu, silah ambargosu ve ekonomik yaptırımlar gibi faaliyetleri içerebilmektedir. Bilgi toplama, bir ihtilaf karşısında uygulanması için soruşturma veya gözlemleme komisyonlarının kurulmasıyla oluşmaktadır. Bu komisyonlar gözlemleme, denetleme, sorgulama, alanları gözaltında tutma gibi faaliyetlerde bulunarak durum hakkında bir rapor oluştururlar. Üçüncü taraf da, kendisine sunulan raporlara göre çatışan taraflara bazı tavsiyelerde bulunur. İyi niyet misyonu ise, uzlaşmayı sağlamak için anlaşmazlık içindeki taraflara topluluğun yardım etmeyi teklif etmesi ile ilgilidir. Bu görevde uluslararası üçüncü taraf, arabuluculuktan ziyade uzlaşmaya yardımcı bir rol üstlenir.

2. Askeri Müdahale

Etnik çatışmaların çözümlenmesinde en dikkat çekici enstrüman, çatışmadaki taraflara teslim olmaları ya da uzlaşma yapmaları için güç kullanımı ve tehdidinde bulunmaktır. Bu tür bir müdahale oldukça tartışmalı olmakla birlikte, geleneksel caydırıcılık teorisinde olduğu gibi zarar-fayda mantığına dayanmaktadır. Buradaki amaç, çatışmaya devam etmenin yada yeni bir saldırıda bulunmanın bazı cezalarla sonuçlanacağına tarafları ikna etmektir. Bir başka ifade ile, taraflara saldırılarını sonlandırmamaları durumunda çatışmanın maliyetinin çok yüksek bir seviyeye geleceğini idrak ettirmektedir.

Güç kullanımı veya tehdidini içeren askerî müdahaleler, etnik soykırımın durdurulması acil bir gereksinim olarak ortaya çıktığında veya bu müdahale ile zayıf tarafa yönelik bir fırsat kapısı yaratılacağında uygulanabildiği gibi, çatışan taraf veya tarafların uluslararası topluluğun tüm çabalarına rağmen şiddeti arttırarak çatışmaya devam etmelerinde de yapılabilmektedir. Başka bir ifade ile, tarafların acı veren çıkmazlara ulaştığı ve müdahale amacının sadece barışı koruma ve savaşan güçleri ayırmaya yönelik olduğu durumlar ile uluslararası üçüncü tarafların şiddetin caydırılmasında başarısız olması sonucunda askerî aktivitelere devam eden tarafları bundan vazgeçirmek amacı doğrultusunda askerî müdahaleler uygulanabilmektedir. Bu tür müdahalelerin esas amacı silahlı şiddeti azaltmak ve bertaraf etmektir. Çünkü şiddet devam ettiği sürece meselelerin çözümlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle, özellikle bir tarafın diğer tarafa karşı saldırıya devam etme kapasitesi olduğu yerde, askerî müdahaleler gerekli olabilmektedir.

Yugoslavya'daki etnik savaşa yapılan askerî müdahaleler yakın zamanlarda gerçekleşmiş olan en önemli örneklerden biridir. Aslında, Bosna vakasında şartlar sürekli bir şekilde değişiklik göstermiştir.Örneğin, UNPROFOR'un (United Nations Protection Force/Eski Yugoslavya'da Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Gücü) bölgeye ilk yerleştirildiğinde ağır silahları mevcut olmamakla birlikte, savaşçıların (özellikle Bosnalı Sırplar'ın) kapasiteleri ve büyüklükleri karşısında da daha düşük bir müdahale sergilediği görülmüştür. ABD ve Avrupalı güçler ise caydırıcılığın en temel stratejik ihtiyaçlarını bile sağlamakta başarısız olmuşlardır. Fakat daha sonra, NATO'nun caydırıcılık teorisinin gereklerini yerine getirmesi ile güç kullanımı ve tehdidi Sırplar için çok ciddi zararlara neden olmaya başlamıştır. Bununla birlikte, NATO ve UNPROFOR Sırplara, sunulan talepleri reddetme ısrarında bulunmalarının onların zararına olduğunu idrak ettirmiş ve Dayton Antlaşması'nın imzalanması için Sırpları ikna etmeyi başarmıştır. Aslında, Bosna deneyimi Rusya ve NATO arasındaki potansiyel çatışma tehdidi ve geniş bir Balkan felaketi olasılıklarını içeren ciddi bir vaka olması nedeniyle de üçüncü taraf müdahalesi açısından oldukça dikkat çeken bir çatışma olarak sınıflandırılmaktadır. Bununla birlikte, Bosna'daki çatışmada güç kullanımını içeren operasyonların Sırplar'ın askerî güçlerini geri çekmesini sağlaması askerî müdahalenin başarılı bir örneği olarak sayılmaktadır.

Askerî müdahaleler ister başarılı isterse başarısız olsunlar, bu tür faaliyetlerde devletler genellikle çatışmalarda gücün kullanılıp kullanılmayacağı ve eğer kullanıldıysa ne kadar ve nasıl olacağı hakkında genellikle anlaşamazlar. Örneğin, Bosna'daki çatışma süresince, ABD ve Rusya, İngiltere ve Fransa arasındaki anlaşmazlıklar ve diğer ülkeler arasında münakaşalar sürüp gitmiştir. Eylül ve Ağustos 1995'te NATO tarafından güç kullanımını içeren harekâtlar yapılmış; fakat NATO üyeleri arasında bile gücün hangi amaçlar için kullanılması ve güç kullanımının gerekli olup olmadığı hakkında önemli anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Ayrıca, bu tür müdahalelerde uluslararası ittifaklar da çok önemlidir. Örneğin ABD ve NATO güçleri, 1999'da Kosova'daki kriz nedeniyle Yugoslavya'ya müdahale etme kararı alırken, bu karara özellikle Rusya ve Çin gibi Batılı olmayan bazı devletler karşı çıkmışlardır. Aslında, burada askerî müdahaleyi isteyen devletler çoğunlukla Batılı demokratik devletlerdir.Bu müdahaleyi haklı çıkaran ise Sırbistan'ın soykırım faaliyetine girişmesidir. Bu nedenle, çoğunlukla Batılı güçler tarafından hükmedilen uluslararası topluluğun olaya sessiz kalması uzun sürmemiştir.

3. Üçüncü Taraf Arabuluculuğu

Etnik çatışmalarda üçüncü tarafın arabuluculuğu taraflar arası iletişimi sağlamakta, barışçıl çözümleri yükseltmekte ve şiddetin artmasını engellemekte devamlı bir etkiye sahip olan önemli bir yöntemdir. Bununla birlikte, arabuluculuk teşebbüsü etnik çatışmalar acı veren bir çıkmaza ulaştığı zamanlarda her iki tarafın da liderleri askerî zaferleri açısından çok az bir beklenti içerisinde olduğunda ya da durumun katlanılmaz olduğunu düşündüklerinde bu yorgun tarafların çok ciddi ve samimi bir şekilde uzlaşma masasına oturmayı istemeleri ile ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan, çatışan taraflar bu nedenlerle uzlaşma masasına otursalar bile müzakerelerin zor olması ve sürüncemede kalması muhtemeldir. Bunun en önemli nedeni, grupların genellikle net bir emir komuta zincirinden yoksun olmaları ve kabul ettikleri şartların geleceklerinde leke bırakabileceğini düşünmeleridir. Fakat taraflardan her biri seçeneklerinin sınırlı, mevcut gidişatın aşırı derecede maliyetli ve rakibinin bir antlaşmayı imzalamakta gönüllü olduğuna karar verirse, gruplar iyi bir inançla birlikte görüşmelere başlayabilirler. Bu noktada, üçüncü taraf arabuluculuğu çatışmadaki tarafların diğer alternatiflerini tetkik etmesi, her bir tarafın rakiplerine yönelik iletişim kanallarını açması ve tarafların barışı seçmelerini cesaretlendirmesi gibi yollarla görüşmeleri kolaylaştırmada çok önemli bir rol oynamaktadır.Fakat bir arabulucunun çatışmadaki tarafların stratejilerini etkilemeye yönelik yeteneği olduğundan fazla gösterilmemelidir. Yine de bununla beraber, arabulucunun teşvik ve baskılarıetkili kullanma yeteneği, özellikle eğer taraflar başka bir şeye yönelmeksizin sadece çatışmaya yöneliyorlarsa kesin olmalı ve kararlı olduğunuispatlayabilmelidir.

Bununla birlikte, şiddetli etnik çatışmalarda arabulucular tarafların mevcut stratejilerinde yumuşatıcı bir değişiklik yapan zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan şekilde çeşitli teşviklerde de bulunabilirler.Zorlayıcı olmayan teşvikler, taraflara mükâfat veya çıkarlar sunarken, zorlayıcı teşvikler tarafları cezalandırmayı veya onlara cezalandırılacaklarına yönelik tehditlerde bulunmayı içerir. Zorlayıcı olamayan teşviklerde arabulucular, tarafların uzlaşmayı kabul etmesine yarayacak olan ödülleri kullanmaktadır. Bunun amacı, iki tarafın da taleplerini gerçekleştirerek karşılıklı iş birliğine razı etmek ve böylelikle tarafların askerî bir zafer beklememesini sağlamaktır. Genel olarak, zorlayıcı olmayan teşvikler üçüncü taraflar tarafından daha çok tercih edilmektedir. Çünkü bu tür teşvikler daha düşük maliyetli olarak olumlu sonuçlar ortaya çıkarırlar. Fakat etnik çatışmalarda şiddet arttığında, mükâfatlarla çözüme

ulaşılmadığında ya da çözüm uzun sürdüğünde, arabulucular cezalandırma veya cezalandırma tehdidi yoluyla iş birliğine ulaşılması için güç kullanımına da yönelebilirler. Bu tip zorlayıcı teşvikler, tıpkı Bosna'da ortaya çıktığı gibi, baskı ve ekonomik yaptırımdan askerî müdahaleye kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Aynı zamanda, zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan teşviklerin bir karışımını oluşturmaya siyasi kapasiteleri yeterli gözüken bir arabulucular koalisyonu, müzakerenin yapılması için tarafları hareket ettirmek ve var olan çıkmazı gidermek için oldukça gereklidir.

Fakat müzakerelerin sağlanması ve müzakere sonuçlarının yerine getirilmesi safhalarının her ikisinde de arabulucunun teşebbüslerinin faaliyet alanı oldukça sınırlıdır.Çünkü etnik savaşlarda, etnik düşmanlıklar çok derin ve menfaatler çok yüksektir.Bu nedenle müzakere yapmak oldukça zordur. Müzakerelerle ilgili veriler şunu göstermektedir ki, düşman taraflar arasında adım atmaya hazır olan arabulucunun olduğu yerlerde bile, müzakerelerin yapılmasını başarmak ve çıkan sonuçların yerine getirilmesini sağlamak oldukça zordur. Örneğin bir araştırmaya göre, 1945–1993 arasındaki elli yedi iç savaşın sadece on dördü müzakerelerle çözümlenmiştir. Bunun nedenlerinden biri de bilgi akışı, kolaylaştırma ve iletişim kanallarını açmaya odaklanılsa bile üçüncü taraf arabulucularının potansiyel bilgi eksikliklerini tamamen bertaraf edememeleridir. Çünkü çatışan taraflar, aynı nedenlerden ötürü özel bilgilerinin hepsini arabuluculara açıklamazlar. Aynı zamanda, tarafların karşılıklı olarak birbirlerine verdikleri sözlere güvenmeme problemi olduğundan daha büyük bir şekilde ortayaçıkar.

Neticede, üçüncü taraf arabuluculuğu daha çok uzlaşmak isteyen taraflar arasında bir iletişim kurarak çatışmaya yönelik çeşitli çözüm önerileri tasarlamayı ve bunları uygulatmayı içeren bir faaliyettir. Fakat taraflar uzlaşmak için gönüllü olsalar bile müzakerelerin zorlu geçeceği yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle, arabulucuların net tavırlar sergileyerek eğer uzlaşma olmazsa, sonucun her bir taraf için çok daha vahim olacağına tarafları ikna etmesi gerekmektedir. Öte yandan, antlaşmanın sağlanması durumunda ileriye dönük olarak gerekli tedbirler alınmalı ve böylece tarafların tekrar şiddete başvurmaları engellenmelidir.

4. Etnik Ayrılma(Taksim)

Üçüncü tarafın tüm müdahalelerine rağmen gruplar üçüncü tarafın bir barış antlaşmasını sağlayacaklarına inanmayarak ya da karşılıklı olarak bir barış antlaşmasını benimsemeyerek çatışmaya devam ediyor ve toplumsal temelde ayrılıkçılık gün geçtikçe artıyorsa, o zaman grupları ayırmak mantıklı bir çözüm olarak gözükebilmektedir. Bununla birlikte, savunabilir bölgeler içinde grupların ayrılması, üçüncü tarafların sürekli olarak güvenlik garantilerini sağlamaya gönüllü olmadığı ve böylelikle güvenlik ikileminden doğan çatışmanın devam ettiği durumlarda da istikrarlı ve kalıcı bir çözüm amacıyla uygulanabilmektedir. Aslında, etnik temelde ayrılma stratejisinin uluslararası topluluk tarafından bir çözüm seçeneği olarak düşünülmesinin en önemli nedenlerinden biri de çatışmanın uluslararası güvenlik ve istikrarı ciddi bir biçimde tehditetmesidir.

Çatışan tarafların etnik olarak taksim edilmesinde en önemli değişken egemenlik değil, demografidir. Bir başka ifade ile, etnik ayrılmanın siyasi olarak değil, demografik bir biçimde yapılması gerekmektedir. Çünkü siyasi bölünmeler yeni azınlıklar yaratabilirken, demografik ayrılma yeni azınlıklar yaratmamakta ve bu nedenle demografik ayrılmada egemenliğin ayrılması gerçekleşmese bile etnik çatışmalar bir çözüme ulaşabilmektedir. Bu nedenle, ulus-devletlerin homojen bir ulus yaratma sürecinde başvurdukları araçlardan biri olan iskân

politikalarıve nüfus mübadelesi savaşan toplulukların fiziki olarak ayrılmasında ve güç dengesinin oluşturulmasında çok önemlidir.

Etnik ayrılma olmaksızın bölünme ise çatışmaları arttırabilir. Bu şekildeki bir bölünme, geride kalan azınlıkları tamamen etkiye açık bırakmaktadır. Örneğin,ciddi bir irredentist hareket hem azınlıkların etnik anavatanına yönelik bir davetin hemde onların düşmanına yönelik bir tehdidin ortaya çıkmasına yol açarak çatışmaya neden olabilmektedir. Ayrıca bu durum, etnik temizlik veya etnik kurtarma operasyonları başlatmaya yönelik teşvikler de yaratmaktadır. Bu nedenle, geride kalan azınlıklar irredentist kurtarma operasyonları için olası bir amaç ve düşman grupların etnik temizlik operasyonları için olası bir askerî tehdit olmamaları sağlanacak kadar küçük olmalıdır. Örneğin, Krajina saldırısından önce Hırvatistan Devlet Başkanı F. Tudjman, Hırvatistan'da %12 olan Sırp azınlığının çok fazla olduğunu; bunun ancak yarısına müsamaha gösterilebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, azınlıkların coğrafi olarak dağılımı da çok önemli bir konudur. Özellikle ihtilaflı sınırlara yakın olarak toplanma, hem askerî bir hassaslık hem de irredentist bir fırsat meydana getirir ve çatışmanın olmasını mümkün kılar. Bu durum, Hindistan'daki Keşmir sorununda açıkça ortaya çıkmıştır. Öte yandan, bazı çatışmalarda rakip tarafların içiçe yaşamasından dolayı etnik ayrılma uygun bir çözüm olmayabilir. Ayrıca, bir görüşe göre özellikle etnik gruplararası güvenlik çıkmazlarından doğan çatışmalarda askerî birgüç olarak önemli azınlıklar içermeyen ve coğrafi olarak ayrılmış etnik bölgelerin olması; bu bölgelerin kendi kendini savunma kapasitesinin olması ve yerel otonominin ulusal seviyede etkisi eksik olsa bile azınlık grupların önemli çıkarlarını korumuş olması durumlarında bölünme stratejisinin uygulanması gerekmeden çatışma tamamen yada kısmen bertaraf edilebilir.

Sonuç olarak, yeni egemen devletler yaratan etnik temelde ayrılma stratejisinin uluslararası topluluk tarafından çok fazla benimsenmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun en önemli nedeni daha önce de belirtildiği gibi topluluğun self- determinasyon talebinde bulunarak ayrılmaya çalışan etnik gruplar karşısında çoğu zaman devletin ülkesel bütünlük ilkesini üstün tutarak devletlerin yanında yer almayı tercih etmesidir. Ayrıca, uluslararası statükonun korunmasının gerekliliği ayrılıkçı hareketlerin uluslararası topluluğa doğrudan olumsuz bir biçimde etkilemesine yol açmaktadır. Aynı zamanda, etnik ayrılmanın nüfus mübadelesi ve iskân faaliyetlerine ihtiyaç duyması oldukça maliyetli konular olduğu için dış aktörler bu tür bir müdahalede bulunmak istemezler. Fakat topluluğun tüm müdahalelerine rağmen şiddetin durmaması ve etnik temizlik ve soykırımın gibi felaketlerin baş göstermesi Kosova'da olduğu gibi topluluğu bu tür bir uygulamaya sevkedebilmektedir.

SONUÇ

Günümüzde, etnik çatışmalar dünya sahnesinde oldukça fazla bir biçimde görülen fenomenlerdir. Bu durumun, özellikle Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte yaşanması bazı çevrelerce bu çatışmaların uluslararası sistem içindeki değişimlerden ötürü olduğunu savunmasına neden olmuştur. Aslında, iki kutuplu sistemin bitişi, çoğu bilim insanı ve uzman

için daha barışçıl ve istikrarlı bir yeni dünya düzeni oluşacağına yönelik iyimser bir görüş oluşturmuştur. Fakat etnik çatışmaların ortaya çıkması ile birlikte bu iyimser görüş ortadan kalkmış ve daha önce önemseyen ya da ikinci dereceye konan bu konunun önem kazanmasına sebep olmuştur.

Bu noktada, etnik çatışmaların ortaya çıkmasını Soğuk Savaş'ın bitişine bağlayan bazı fikirler ortaya çıkmıştır. Buna göre, Soğuk Savaş süresince otoriter devlet merkezleri tarafından baskı altında tutulan veya iki kutuplu ideolojik çatışmaların emri altına giren etnik çatışmalar gün yüzüne çıkmamış; Soğuk Savaş'ın bitmesi ile bu durumun ortadan kalkması ise bu tür çatışmaların artarak dünya sahnesine çıkmalarına neden olmuştur. Fakat aslında, etnik çatışma çok daha eski bir fenomendir. Bu nedenle, etnik çatışmaların ortaya çıkma sebebi olarak sadece Soğuk Savaş'ın sona ermesine odaklanmak yanlış bir eğilimdir.

Öte yandan, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte ise etnik çatışmaların hızla ortaya çıktığı da yadsınamaz bir gerçektir. Bununla birlikte, temelinde etnik farklılıkların yattığı ve genellikle devletlerin iç bir sorunu olarak ortaya çıkan bu tür çatışmalar, çeşitli faktörlerin de etkisiyle uluslararası bir boyut kazanırlar. Bütün etnik çatışmalar uluslararası bir boyut içermese de, bu tür çatışmalar bu boyutu oldukça kolay bir biçimde kazanabilme özelliğine sahiptirler. Ulusal seviyeden uluslararası seviyeye geçişle birlikte etnik çatışmaların, uluslararası barış ve istikrara ciddi bir tehdit oluşturması uluslararası topluluğun bu çatışmalara ilgisini arttıran bir önemli nedenlerden biridir. Etnik çatışmalar, çatışmaların başka devletlere yayılması riski; mülteci krizleri; aktörlerin teröre başvurması; kitle imha silahlarının kullanılması riski; tarafların uluslararası silah ve uyuşturucu ticaretine girişmeleri; etnik temizlik ve soykırım gibi faaliyetlerde bulunulması; insan hakları ihlalleri; uluslararası ekonomik yapıya etkileri gibi birçok konuda uluslararası barış, güvenlik ve istikrarı olumsuz yönde etkiler.

Bu nedenlerden ötürü, topluluk aşırı şiddet içeren etnik çatışmaları çözmek için barışın korunması, barışın sağlanması ve kalıcı barışın inşa edilmesi stratejilerine dayanarak askeri ve diplomatik müdahaleler ile arabuluculuk yöntemini kullanır. Dahası, bazı durumlarda etnik temelde ayrılmayı da makul bir seçenek olarak görebilir. Aslında, uluslararası topluluk çoğu zaman ayrılıkçı etnik grupların dayanak noktası olan self-determinasyon ilkesine karşı devletlerin ülkesel bütünlüğünün tarafını tuttuğu için çatışmayı çözmek için etnik temelde ayrılmaya yönelik faaliyetlere çok nadiren girişir. Fakat hangi amaçla ve ne şekilde yapılırsa yapılsın, etnik çatışmalara yönelik uluslararası müdahaleler iç işlerine karışmama ve egemenlik ilkelerini (her ne kadar bu müdahaleler haklı sebeplere dayandırılsa da) ihlal ederler. Bu nedenle, etnik çatışmalar sadece uluslararası güvenlik ve istikrarı değil, aynı zamanda doğrudan uluslararası sistemin kendisini de olumsuzetkiler.

Aslında, bu tür olumsuz etkilerde bulunacak olan iç etnik çatışmaların önlenmesi için en emin yollardan biri, çatışmanın başlamasından önce bu süreci durdurmaktır. Bunun gerçekleşmesi için ilk aşamada devletlerin etnik gruplarının kimliklerini tanıması ve koruması, uluslararası topluluğun da bir devlette çıkabilecek isyanın asıl nedenlerine hitap etmesi gerekmektedir. Bu nedenler, her bir vakada değişiklik gösterse de, çatışmanın ortaya çıkabileceğinin en erken sinyali, bir devlet veya baskın bir grubun azınlıklara ve etnik gruplara yönelik baskı ve ayrımcılık içeren davranışlar ve politikalar sergilemesidir. Dolayısıyla topluluk bu tür sinyaller aldığı devletlerde, sorunun nedenlerine yönelerek hareket etmeli, başka bir ifade ile etnik çatışmalar nedeniyle uluslararası barış ve güvenliğin bozulmasına yönelik tehditlerin yolunu kesmek için önleyici diplomasiye yönelik politikalar izlemelidir. Fakat çıkabilecek çatışmanın

nedenlerinin çokluğu ve ülkelerin iç siyasi kısıtlamaları nedeniyle önleyici diplomasinin başarılı olması oldukça zordur.

Ayrıca, çatışmayı başlamadan önce sonlandırmak amacıyla önleyici diplomasi faaliyetlerinde de bulunan uluslararası topluluk, egemenlik ve iç işlerine karışmama ilkelerine takılırken, çatışma başladıktan sonra ise çeşitli müdahalelerde bulunarak belirtildiği gibi bu ilkeleri ihlal etmektedir. Böylelikle bütün bu unsurlarla birlikte mesele daha kompleks bir hâle gelmekte ve önleyici diplomasi çoğu zaman uygulanamamaktadır. Bununla birlikte, etnik çatışmalara uluslararası bir cevap verilmesi açısından lider bir rol oynaması düşünülen büyük güçler de önleyici diplomasiyi uygulamak isteseler bile, iç kısıtlamalar ve iç işlerine karışmamailkesinden dolayı diğer devletlerde siyasi ve sosyal değişimler getirmeyi tasarlayan müdahaleleri çoğu zaman gerçekleştiremezler. Bu ülkeler genellikle çatışma başladıktan sonra saldırıyı kısıtlama amacında olan askerî hareketleri desteklemektedir. Kısaca, etnik çatışmaların uluslararası barış ve güvenliğe yönelik meydan okumasının etkili olarak icabına bakılması için önleyici diplomasinin uygulanmasında uluslararası topluluk, bir taraftan egemen devletin zirvede olduğu uluslararası sistemin kısıtlamalarıyla, diğer taraftan da devletlerin iç işlerine karışmaya yönelik iç siyasi direnişle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenlerden ötürü de, topluluğun önleyici diplomasiye yönelmesi ve hatta yönelse bile tam anlamıyla uygulaması oldukça zordur.

Öte yandan, etnik çatışmalarda genel olarak askeri ve diplomatik müdahale ile arabuluculuk yöntemlerine başvurarak müdahalelerde bulunan uluslararası topluluğun çoğu zaman başarısız sonuçlar aldığı söylenebilir.Aslında, bu müdahalelerde benimsenen stratejiler çözümün gerçekleşmesi için oldukça önemlidir. Fakat bununla birlikte, müdahale edenler çatışmanın doğasını hesaba katmamakta, bu nedenle tarafların çatışan çıkarlarını uzlaştıramamaktadır. Ayrıca, özellikle devletlerin sömürmek amacıyla çatışmalara müdahale etmesi, çatışmaların şiddetlenmesine ve çatışmalara yeni tarafların dâhil olmasına neden olmuştur. Dahası, etnik çatışmalarda üçüncü taraflar arasında çoğu zaman iş birliği ve koordinasyonun sağlanamaması da çözümü güçleştiren bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenlerden ötürü, etnik çatışmalara yönelik uluslararası müdahalelerin çoğu zaman başarısız olduğu söylenebilir.

Aslında, bunun en önemli nedenlerinden biri, uluslararası topluluğun bu tür çatışmalara yönelik net bir çözüm çerçevesi üretememesidir. Ayrıca, her ne kadar etnik çatışmaları ortaya çıkaran nedenler vakadan vakaya değişse de, tarafların uzlaşamadığı konulara hitap etmek, çatışmanın kalıcı çözümü için çok önemlidir. Fakat bununla birlikte, müdahale edenler çatışmanın doğasını hesaba katmamakta, bu nedenle tarafların çatışan çıkarlarını uzlaştıramamaktadır. Ayrıca, özellikle devletler tarafından kendine ait sebeplerle çatışmalar müdahale edilmekte; bu da çatışmaları çözmekten çok şiddetlendirmekte ve içeriğini değiştirmektedir.Bu konuda özellikle üçüncü tarafların çatışmanın bir tarafıyla olan etnik bağları ve/veya tamamen çıkarları doğrultusunda çatışmayı sömürmek istemeleri çözümün önündeki en büyük engellerden biridir. Çünkü bu tür müdahaleler çatışmayı çözmekten ziyade, daha çok çatışmaya yeni mesele ve tarafların dâhil olmasına neden olur.

Türkiye özelinde baktığımızda; geldiğimiz noktada Kürt meselesi kritik bir eşiğe dayanmış durumdadır. Partilerden sivil toplum örgütlerine, devlet adamlarından, askerlere birçok kurum, problemin çözümü konusunda yüzlerce öneri dile getirmiştir. Türkiye problemin çözümüyle ilgili her türlü ikincil adımları atmış; ancak bir türlü politik kararlılık gösterip nihai adımı atamamıştır. Cumhurbaşkanı Gül'ün de belirttiği gibi Türkiye ya kendi sorunu olan bu meseleyi çözecek ya da sorun başkaları tarafından çözülecektir. Kürt meselesi, zamanında atılmayan

adımlarla kendi mecrasından çıkarak Türkiye'nin kendisiyle imtihanına dönüşmüş durumdadır. Geldiğimiz kritik eşikte Türkiye ya büyük devlet gibi davranarak bu meselesini çözecek ya da çok daha büyük sorunlarla yüz yüze kalacaktır.

Sonuç olarak, günümüzde etnik çatışmaların uluslararası topluluğun karşı karşıya kaldığı en önemli problemlerden biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.Uluslararası topluluğun net bir çözüm çerçevesi ortaya koyamaması ve genellikle çatışmanın doğasına inmeyen çözümlerin uygulanması günümüzün en önemli sorunlarından biri olan etnik çatışmaların kısa vadede çözümlenmesini oldukça zor kılmaktadır. Kuşkusuz, özellikle tarafların uzlaşılamaz çıkarları, yanlış müdahale stratejileri, kendine ait sebeplerle çatışmayı sömürme amacında olan üçüncü tarafların müdahaleleri çözümün oluşmasını engellemekte ve zaten karışık bir yapısı olan etnik çatışmaları, daha da kompleks bir hale dönüştürmektedir. Fakat doğru stratejiler, net çözümler ve çatışmanın içeriğinin iyi analizi bu tür çatışmaların çözümünde başarı oranını yükseltecektir.

Bu nedenle, uluslararası topluluk öncelikle etnik çatışmalara kararlı ve açık bir çözüm çerçevesi geliştirmelidir. Bu tür çatışmaların çözümü oldukça zor; fakat imkânsız değildir. Fakat tek bir çatışmaya farklı aktörler çok farklı şekillerde müdahale edebilmekte, bu da eğer aralarında bir iş birliği ve koordinasyon yoksa çatışmanın daha kompleks bir hâl almasına neden olmaktadır. Bu nedenle, çözüm üzerinde belirli konularda uluslararası bir görüş birliğinin oluşması, müdahalenin çatışmayı çözmese bile olumsuz etkilerde bulunmasını engelleyecektir.

KAYNAKLAR

Kitaplar:

Anderson, Benedict *Imagined Communities, Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*, London, Verso Books,1991.

Balibar, Étienne and Wallerstein, Immanuel M., *Race, Nation, Class, Ambiguous Identities*, London, Verso Books, 1991.

Birch, Anthony H., *Nationalism and National Integration*, London, Unwin Hyman,1989.

Bozkurt, Enver, *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*, Ankara, Nobel Yayıncılık, 1999.

Brass, Paul, R., *Ethnicity and Nationalism, Theory and Comparasion*, London, Sage Publications, 1991.

Burton, John W., *World Society*, London, Cambridge University Press, 1972.

Carr, Edward Hallett, *Milliyetçilik ve Sonrası*, Çev: Osman Akın, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990.

Connor, Walker, *Ethnonationalism, The Quest for Understanding*, New Jersey, Princeton University Press, 1994.

Çevik, Abdülkadir, *Politik Psikoloji*, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2007.

Eriksen, Thomas Hylland, *Ethnicity and Nationalism, Anthropological Perspectives*, London, Pluto Press, 1993.

Ganguly, Rajat and Taras, Raymond C., *Understanding Ethnic Conflict, The International Dimension*, New York: Longman Inc., 1998.

Gellner, Ernest, *John Breuilly'nin Sunuşuyla Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev: Büşra Ersanlı, Günay Göksü Özdoğan, İstanbul, Hil Yayınları, 2008.

Gellner, Ernest, *Milliyetçiliğe Bakmak*, Çev: Simten Coşar, Saltuk Özertürk, Nalan Soyarık, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.

Guibernau, Montserrat, *Milliyetçilikler, 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, Çev: Neşe Nur Domaniç, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1997.

Hobsbawm, Eric, *1970'lerden Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, "Program, Mit ve Gerçeklik"*, Çev: Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1993.

Horowitz, Donald L., *Ethnic Groups in Conflict*, Berkeley, University of California Press,1985.

Kellas, James G., *The Politics of Nationalism and Ethnicity*, London, Macmillan Press, 1991.

Kirişçi, Kemal ve Gareth M. Winrow, *Kürt Sorunu, Kökeni ve Gelişimi*, Çev: Ahmet Fethi, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997.

Krasner, Stephen D., *Sovereignity, Organized Hypocrisy*, New Jersey, Princeton University Press, 1999.

Oran, Baskın, *Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği, Kara Afrika Modeli, (Doktora Tezi),*

Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977.

Önder, Ali Tayyar, *Türkiye'nin Etnik Yapısı, Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler*, Ankara, Fark Yayınları, 2007.

Özkırımlı, Umut, *Milliyetçilik Kuramları, Eleştirel Bir Bakış*, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1999.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap,* Ankara, Turhan Kitabevi, 1999.

Phadnis, Urmila and Ganguly, Rajat, *Ethnicity and Nation-building in South Asia*, New Delhi, Sage Publications, 2001.

Reminick, Ronald A., *Theory of Ethnicity, An Anthropologist's Perspective*, Lenham, University Press of America, 1983.

Roosens, Eugeen E., *Creating Ethnicity, The Process of Ethnogenesis*, California, Sage Publications, 1989.

Ryan, Stephen, *Ethnic Conflict and International Relations*, Aldershot, Dartmouth Publishing,1990.

Ryan, Stephen, *Ethnic Conflict and International Relations*, Aldershot, Dartmouth Publishing, (Second Edition), 1995.

Smith, Anthony D., *Millî Kimlik*, Çev: Bahadır Sina Şener, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.

Smith, Anthony D., *Ulusların Etnik Kökeni*, Çev: Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir, Ankara, Dost Kitapevi, 2002.

Stalin, Joseph, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, Çev: Muzaffer Ardos, Ankara, Sol Yayınları, 1990.

Stavenhagen, Rodolfo, *Ethnic Conflicts and The Nation-State*, London: Macmillan Press, 1996.

Sumner, William G., *Folkways, A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores and Morals*, New York, Dover Publications, 1959.

Şen, Furkan Y., *Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Tendleri ve Ulus Devlet*, Ankara, Yargı Basımcılık, 2004.

Volkan, Vamık D., *The Need To Have Enemies and Allies, From Clinical Practice To International Relations*, Nortvale, Jason Aronson Inc., 1988.

Makaleler:

Abu-Nimer, Mohammed, "Conflict Resolution, Culture, and Religion: Toward a Training Model of Interreligious Peacebuilding," *Journal of Peace Research*, Vol: 38, No: 6, (Nov., 2001), ss. 685-704.

Aktürk, Şener, "Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri- Etnik Rejimler", *Doğu Batı*, Yıl: 9, Sayı: 38, (Ağustos, Eylül, Ekim 2006), ss. 23-57.

Aktürk, Şener, "Türkiye Siyasetinde Etnik Hareketler: 1920-2007", *Doğu Batı*, Yıl: 11, Sayı: 44, (Şubat, Mart, Nisan 2008), ss. 43-75.

Alonso, Sonia and Ruiz-Rufino, Rubén, "Political Representation and Ethnic Conflict in New Democracies", *European Journal of Political Research*, Vol: 46, (2007), ss. 237-267.

Anderson, Benedict, "The Nation and The Origins of National Consciousness", *The Ethnicity Reader, Nationalism, Multiculturalism and Migration*, Ed. Montserrat Guibernau and John Rex, Cambridge, Polity Press, 1997.

Ateş, Davut, "Etnisiteden Ulusa, Ulustan Etnisiteye (?): Kültürel, Siyasi ve İktisadi Çerçeveler", *Doğu Batı*, Yıl: 11, Sayı: 44, (Şubat, Mart, Nisan 2008), ss.115-131.

Aytürk, İlker, ""Yahudi Kimdir?" Tartışmasının Işığında İsrail'de Din ve Etnik Kimlik", *Doğu Batı*, Yıl: 11, Sayı: 44, (Şubat, Mart, Nisan 2008), ss. 153-173.

Baharçiçek, Abdulkadir, "Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, (2000), ss. 11-27.

Bonneuil, Noël and Auriat, Nadia, "Fifty Years of Ethnic Conflicts and Cohesion: 1945-94," *Journal of Peace Research*, Vol: 37, No: 5, (Sept., 2000), ss.

563-581.

Boztemur, Recep, "Tarihsel Açıdan Millet ve Milliyetçilik: Ulus-Devletin Kapitalist Üretim Tarzıyla Birlikte Gelişimi", *Doğu Batı*, Yıl: 9, Sayı: 38, (Ağustos, Eylül, Ekim 2006), ss.161-181.

Brecher, Michael and Wilkenfeld, Jonathan, "Ethnic Dimension of International Crises", *Wars in the Midst of Peace, International Politics of Ethnic Conflict*, Ed. David Carment and Patrick James, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press, 1997, ss. 164-194.

Brown, Michael E., "Causes and Implications of Ethnic Conflict", *Ethnic Conflict and International Security*, Ed. Michael E. Brown, Princeton, Princeton University Press, 1993, ss. 3-27.

Brubaker, Rogers and Laitin David, D., "Etnik ve Milliyetçi Şiddet", Çev: Kevser Güler, *Doğu*

Batı, Yıl: 11, Sayı: 44, (Şubat, Mart, Nisan 2008), ss. 211-

239.

Burton, John W., "Resolution of Conflict," *International Studies Quarterly*, Vol: 16, No: 1, (March, 1972), ss. 5-29.

Caprioli, Mary and Trumbore, Peter F., "Ethnic Discrimination and Interstate Violence: Testing the International Impact of Domestic Behavior," *Journal of Peace Research*, Vol: 40, No: 1, (Jan., 2003), ss. 5-23.

Carment, David, "The International Dimensions of Ethnic Conflict: Concepts, Indicators, and Theory," *Journal of Peace Research*, Vol: 30, No: 2, (May, 1993), ss. 137-150.

Carment, David and James, Patrick, "Ethnic Conflict at the International Level: Theory and Evidence", *Wars in the Midst of Peace, International Politics of Ethnic Conflict*, Ed. David Carment and Patrick James, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press, 1997, ss.1-11.

Carment, David and James, Patrick, "Internal Constraints and Interstate Ethnic Conflict: Toward a Crisis-Based Assessment of Irredentism," *Journal of Conflict Resolution*, Vol: 39, No: 1, (March 1995), ss. 82-109.

Carment, David and James, Patrick, "Secession and Irredenta in World Politics, The Neglected Interstate Dimension", *Wars in the Midst of Peace, International Politics of Ethnic Conflict*, Ed. David Carment and Patrick James, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press, 1997, ss. 194-232.

Carment, David and James, Patrick, "The United Nations at 50: Managing Ethnic Crises, Past and Present," *Journal of Peace Research*, Vol: 35, No: 1, (Jan., 1998), ss. 61-82.

Carment, David and Rowlands, Dane, "Three's Company: Evaluating Third-Party Intervention in Intrastate Conflict," *The Journal of Conflict Resolution*, Vol: 42, No: 5, (Oct., 1998), ss. 572-599.

Christie, Kenneth, "The Problem with Ethnicity and 'Tribal' Politics", *Ethnic Conflict, Tribal Politics, A Global Perspectives*, Ed. Kenneth Christie, Richmond Surrey, Curzon Press, 1998, ss. 1-15.

Coakley, John, "Introduction: The Territorial Management of Ethnic Conflict", *The Territorial Management of Ethnic Conflict*, Ed. John Coakley, London, Frank Cass, 1993, ss. 1-22.

Cohen, Robin, "The Making of Ethnicity: A Modest Defence of Primordialism", *People, Nation, and State, The Meaning of Ethnicity and Nationalism*, Ed. Edward Mortimer and Robert Fine, London, I.B. Tauris Publishers, 1999, ss.3-11.

Connor, Walker, "Self-Determination: The New Phase," *World Politics*, Vol: 20, No: 1, (Oct., 1967), ss. 30-53.

Cooper, Robert and Berdal, Mats, "Outside Intervention in Ethnic Conflicts", *Ethnic Conflict and International Security*, Ed. Michael E. Brown, Princeton, Princeton University Press, 1993, ss. 181-207.

Davis, David R., Jaggers, Keith and Moore, Will H., "Ethnicity, Minorities, and International

Conflict”, *Wars in the Midst of Peace, International Politics of Ethnic Conflict*, Ed. David Carment and Patrick James, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press, 1997, ss.148-164.

Dion, Douglas, “Competition and Ethnic Conflict: Artifactual?,” *The Journal of Conflict Resolution*, Vol: 41, No: 5, (Oct., 1997), ss. 638-648.

Dixon, William J., “Third-Party Techniques for Preventing Conflict Escalation and Promoting Peaceful Settlement,” *International Organization*, Vol: 50, No: 4, (Autumn, 1996), ss.653-681.

Doyle, Michael W. and Sambanis, Nicholas, “International Peacebuilding: A Theoretical and Quantitative Analysis,” *The American Political Science Review*, Vol: 94, No: 4, (Dec., 2000), ss. 779-801.

Drake, St Clair, “Some Observations on Interethnic Conflicts as One Type of Intergroup Conflict”, *Conflict Resolution*, Vol: 1, No: 2, (Jun., 1957), ss. 155-178.

Ellingsen, Tanja, “Colorful Community or Ethnic Witches' Brew? Multiethnicity and Domestic Conflict during and after the Cold War”, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol: 44, No: 2, (Apr., 2000), ss. 228-248.

Enloe, Cynthia H., “Police and Military in Ulster: Peacekeeping or Peace- Subverting Forces?,” *Journal of Peace Research*, Vol: 15, No: 3, (1978), ss. 243-258.

Ergun, Ayça, “Güney Kafkasya’da Etnik Kimlik ve Çatışma: Azerbaycan ve Ermenistan Ulusal Kimliklerinde Karabağ Sorunu”, *Doğu Batı*, Yıl: 11, Sayı: 44, (Şubat, Mart, Nisan 2008), ss. 195-211.

Eriksen, Thomas Hylland, “Ethnicity, Race, and Nation”, *The Ethnicity Reader, Nationalism, Multiculturalism and Migration*, Ed. Montserrat Guibernau and John Rex, Cambridge, Polity Press, 1997, ss. 33-43.

Esman, Milton J., Economic Performance and Ethnic Conflict”, *Conflict and Peacemaking in Multiethnic Societies*, Ed. Joseph Montville, Toronto, Lexington Books, 1990, ss. 477-491.

Esman, Milton J., “Political and Psychological Factors in Ethnic Conflict”, *Conflict and Peacemaking in Multiethnic Societies*, Ed. Joseph Montville, Toronto, Lexington Books, 1990, ss.53-65.

Fearon, James D. and Laitin, David D., “Ethnicity, Insurgency, and Civil War,” *The American Political Science Review*, Vol: 97, No: 1, (Feb., 2003), ss.75-90.

Fox, Jonathan, “The Rise of Religious Nationalism and Conflict: Ethnic Conflict and Revolutionary Wars, 1945-2001,” *Journal of Peace Research*, Vol: 41, No: 6, (Nov., 2004), ss. 715-731.

Francis, E. K., “The Nature of the Ethnic Group”, *The American Journal of Sociology*, Vol: 52, No: 5, (March, 1947), ss. 393-400.

Freeman, Michael, “Theories of Ethnicity, Tribalism and Nationalism”, *Ethnic Conflict, Tribal Politics, A Global Perspectives*, Ed. Kenneth Christie, Richmond Surrey, Curzon Press,

1998, ss. 15-35.

Gellner, Ernest, "Adam's Navel: 'Primordialists' versus Modernists", *People, Nation, and State, The Meaning of Ethnicity and Nationalism*, Ed. Edward Mortimer and Robert Fine, London, I.B. Tauris Publishers, 1999, ss.31-35.

Guibernau, Montserrat and Rex, John, "Introduction: The Ethnicity Reader, Nationalism, Multiculturalism and Migration*", The Ethnicity Reader, Nationalism, Multiculturalism and Migration*, Ed. Montserrat Guibernau and John Rex, Cambridge, Polity Press, 1997, ss. 1-15.

Harvey, Frank P., "Primordialism, Evolutionary Theory and Ethnic Violence in the Balkans: Opportunities and Constraints for Theory and Policy," *Canadian Journal of Political Science*, Vol: 33, No: 1, (March, 2000), ss.37-65.

Jalali, Rita and Lipset, Martin S., "Racial and Ethnic Conflicts: A Global Perspective," *Political Science Quarterly*, Vol: 107, No: 4, (Winter 1992-1993), ss. 585-606.

Jalali, Rita and Lipset, Martin S., "Racial and Ethnic Conflicts: A Global Perspective", *New Tribalisms, The Resurgence of Race and Ethnicity*, Ed. Michael W. Hughey, London, Macmillian press,1998.

Kaufmann, Chaim, "Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars,"

International Security, Vol: 20, No: 4, (Spring 1996), ss. 136-175.

Kalaycı, Hüseyin, "Batılı Demokrasilerde Ayrılıkçı Milliyetçilik: Quebec Milliyetçiliği", *Doğu Batı*, Yıl: 10, Sayı: 39, (Kasım, Aralık, Ocak 2006- 07), ss. 9-31.

Kalaycı, Hüseyin, "Etnisite ve Ulus Karşılaştırması" *Doğu Batı*, Yıl: 11, Sayı: 44, (Şubat, Mart, Nisan 2008), ss. 91-115.

Kamalov, İlyas, "Karadeniz Bölgesi'ndeki Bazı Güncel Sorunlar", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 21, (Bahar, 2009), s. 13-21.

Karakaş, Mehmet, "Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği", *Doğu Batı*, Yıl: 9, Sayı: 38, (Ağustos, Eylül, Ekim 2006), ss. 57-77.

Kurubaş, Erol, "Etnik Grup-Devlet İlişkilerinin Sorunsallaşması ve Aktör Tutumlarındaki Açmazlar: Türkiye'deki Kürt Sorunu Örneği", *Liberal Düşünce*, Yıl: 13, Sayı: 50, (İlkbahar, 2008), ss. 19-55.

Kurubaş, Erol, "Etnik Sorunlar: Ulus-Devlet ve Etnik Gruplar Arasındaki Varoluşsal İlişki", *Doğu Batı*, Yıl: 11, Sayı: 44, (Şubat, Mart, Nisan 2008), ss. 11-43.

Kurubaş, Erol, "Uluslararası Politikada Etnik Sorunlar ve Çözüm Yolları", *İktisat Dergisi*, Sayı: 386, (Ocak, 1999), ss. 49-59.

Kütükçü, Mehmet A., "Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2004, Sayı: 12, ss. 259-276.

Lake, David A. and Rothchild, Donald, "Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict," *International Security*, Vol. 21, No. 2, (Autumn 1996), ss. 41-75.

Lijphart, Arend, “The Power-Sharing Approach”, *Conflict and Peacemaking in Multiethnic Societies*, Ed. Joseph Montville, Toronto, Lexington Books, 1990, ss. 491-511.

Lynch, Dov, “Separatist States and Post-Soviet Conflicts,” *International Affairs*, Vol: 78, No: 4, (Oct., 2002), ss. 831-848.

Marcson, Simon, “The Control of Ethnic Conflict”, *Social Forces*, Vol: 24, No: 2, (Dec., 1945), ss. 161-165.

Mousseau, Demet Yalçın, “Democratizing with Ethnic Divisions: A Source of Conflict?,” *Journal of Peace Research*, Vol: 38, No: 5, (Sep., 2001), ss. 547-567.

Mueller, John, “The Banality of ‘Ethnic War’,” *International Security*, Vol: 25, No: 1, (Summer, 2000), ss. 42-70.

Nagel, Joanne, “Constructing Ethnicity: Creating and Recreating Ethnic Identity and Culture”, *New Tribalisms, The Resurgence of Race and Ethnicity*, Ed. Michael W. Hughey, London, Macmillan Press, 1998, ss.237-273.

Nagel, Joanne, “Ethnic Nationalism: Politics, Ideology, and the World Order”, *New Tribalisms, The Resurgence of Race and Ethnicity*, Ed. Michael W. Hughey, London, Macmillan Press, 1998, ss.344-356.

Nevers, Renée de, “Democratization and Ethnic Conflict”, *Ethnic Conflict and International Security*, Ed. Michael E. Brown, Princeton, Princeton University Press, 1993, ss. 61-79.

Newland, Kathleen, “Ethnic Conflict and Refugees”, *Ethnic Conflict and International Security*, Ed. Michael E. Brown, Princeton, Princeton University Press, 1993, ss. 143-165.

Newman, Saul, “Does Modernization Breed Ethnic Political Conflict?”,*World Politics*, Vol: 43, No: 3, (Apr., 1991), ss. 451-478.

Paris, Roland, “Peacebuilding and the Limits of Liberal Internationalism”,*International Security*, Vol: 22, No: 2, (Autumn, 1997), ss. 54-89.

Posen, Barry R., “The Security Dilemma and Ethnic Conflict”, *Ethnic Conflict and International Security*, Ed. Michael E. Brown, Princeton, Princeton University Press, 1993, ss.103-125.

Reynal-Querol, Marta, “Ethnicity, Political Systems, and Civil Wars,” *The Journal of Conflict Resolution*, Vol: 46, No: 1, (Feb., 2002), ss.29-54.

Roe, Paul, “The Intrastate Security Dilemma: Ethnic Conflict as a 'Tragedy'?,”

Journal of Peace Research, Vol: 36, No: 2, (March, 1999), ss. 183-202. Roland, Paris, “Peacebuilding and The Limits of Liberal Internationalism,”

International Security, Vol. 22, No. 2, (Autumn 1997), ss. 54-89.

Saideman, Stephen M., “Discrimination in International Relations: Analyzing External Support for Ethnic Groups,” *Journal of Peace Research*, Vol: 39, No: 1, (Jan., 2002), ss. 27-50.

Saidemen, Stephen M., “Explaining the International Relations of Secessionist Conflicts: Vulnerability versus Ethnic Ties,” *International Organization*, Vol: 51, No: 4, (Autumn, 1997), ss. 721-753.

Saideman, Stephen M., "Overlooking the Obvious: Bringing International Politics Back into Ethnic Conflict Management," *International Studies Review,* Vol: 4, No: 3, (Autumn, 2002), ss. 63-86.

Samarasinghe, S.W.R. de A. and Reed Coughlan " Introduction: Economic Dimensions of Ethnic Conflict: Theory and Evidence", *Economic*

Dimensions of Ethnic Conflict, International Perspectives, Ed. S.W.R. de A Samarasinghe and Reed Coughlan, London, Pinter Publishers, 1991, ss. 1-15.

Sambanis, Nicholas, "Do Ethnic or Nonethnic Civil Wars Have the Same Causes?: A Theoretical and Empirical Inquiry", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol: 45, No: 3, (Jun., 2001), ss.259-282.

Scherrer, Christian P., "Towards a Comprehansive Analysis of Ethnicity and Mass Violence: Types, Dynamics, Characteristics and Trends", *Ethnicity and Intra-State Conflict, Types, Causes and Peace Strategies*, Ed. Håkan Wiberg and Christian P. Scherrer, Aldershot, Ashgate Publishing, 1999, ss. 52-91.

Senghaas, Dieter, "Conflict Formations in Contemporary International Society," *Journal of Peace Research*, Vol:10, No: 3, (1973,) ss. 163-184.

Snyder, Jack, "Nationalism and the Crisis of the Post-Soviet State", *Ethnic Conflict and International Security*, Ed. Michael E. Brown, Princeton, Princeton University Press, 1993, ss.79-103.

Somersan, Semra, "Babil Kulesi'nde Etnilerden Ulus-Devletlere", *Doğu Batı*, Yıl: 11, Sayı: 44, (Şubat, Mart, Nisan 2008), ss. 75-91.

Tishkov, Valery, "Ethnic Conflicts in the Former USSR: The Use and Misuse of Typologies and Data," *Journal of Peace Research*, Vol: 36, No: 5, (Sept., 1999), ss.571-591.

Tomaskovic-Devey Barbara and Tomaskovic-Devey Donald, "The Social Structural Determinants of Ethnic Group Behavior: Single Ancestry Rates Among Four White American Ethnic Groups", *American Sociological Review*, Vol: 53, No: 4, (Aug., 1988), ss.650-659.

Weber, Max, "Millet", Çev: Ebru Çerezcioğlu, *Doğu Batı*, Yıl: 10, Sayı: 39, (Kasım, Aralık, Ocak 2006-07), ss. 181-189.

Weber, Max, "What is an Ethnic Group?",*The Ethnicity Reader, Nationalism, Multiculturalism and Migration*, Ed. Montserrat Guibernau and John Rex, Cambridge, Polity Press, 1997, ss.15-27.

Welsh, David, "Domestic Politics and Ethnic Conflict", *Ethnic Conflict and International Security*, Ed. Michael E. Brown, Princeton, Princeton University Press, 1993, ss. 43-61.

Yardımcı, Sibel ve Aslan Şükrü, "1930'ların Biyopolitik Paradigması: Dil, Etnisite, İskân ve Ulusun İnşası", *Doğu Batı*, Yıl: 11, Sayı: 44, (Şubat, Mart, Nisan 2008),ss.131-153.

Yıldırım, Ergün, "Küreselleşen Dünyada Milliyetçilik", *Doğu Batı*, Yıl: 9, Sayı: 38, (Ağustos, Eylül, Ekim 2006), ss. 181-203.

Yinger, Milton J., "Ethnicity", *Annual Review of Sociology*, Vol: 11, (1985), ss. 151-180.

Zartman, William I., "Negotiations and Prenegotiations in Ethnic Conflict: Beginning, The Middle, and the Ends", *Conflict and Peacemaking in Multiethnic Societies*, Ed. Joseph Montville, Toronto, Lexington Books, 1990, ss. 511-535.

Zhu, Yuchao and Blachford, Dongyan, "Ethnic Disputes in International Politics: Manifestations and Conceptualizations", *Nationalism and Ethnic Politics*, Vol: 12, No: 1, (Spring, 2006), ss.25-53.